Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NIKOLASA EMILIU [*NICHOLAS EMILIOU*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2022. gada 12. maijā [1]

Lieta C-883/19 P

HSBC Holdings plc,
HSBC Bank plc,
HSBC Continental Europe*, iepriekš *HSBC France
pret

Eiropas Komisiju

Apelācija – Konkurence – LESD 101. pants – Manipulācijas ar starpbanku atsauces likmēm *Euribor* – Apmaiņa ar konfidenciālu informāciju – Ierobežojums "mērķa dēļ" – Vienots un turpināts pārkāpums – Izlīgums – Hibrīdprocedūra – Nevainīguma prezumpcija – Tiesības uz pareizu pārvaldību – Pienākums ievērot objektivitāti

I. Ievads

1. Bankas, institucionālie ieguldītāji, uzņēmumi un fiziskas personas bieži izmanto euro [aizdevumu] procentu likmju atvasinātos instrumentus (turpmāk tekstā – "*EIRD*"), lai izsargātos no tirgū piedāvāto procentu likmju izmaiņu riska. Starpbanku euro aizdevumu procentu likmes (turpmāk tekstā – "*Euribor*") ir svarīgas, jo tās tiek izmantotas kā cenas etalons saistībā ar visu veidu finanšu produktu, piemēram, procentu likmju mijmaiņas darījumu, procentu likmju nākotnes līgumu, krājkontu un hipotekāro kredītu, procentu likmēm. Savukārt indeksētā vidējā procentu likme euro aizdevumiem uz vienu nakti (turpmāk tekstā – "*EONIA*") tiek izmantota kā starpbanku atsauces likme euro aizdevumiem uz vienu nakti. Kopš no 2022. gada 3. janvāra *EONIA* vairs netiek izmantota.

2. Šajā apelācijas sūdzībā dažas banku koncernā *HSBC* ietilpstošas sabiedrības lūdz Tiesu atcelt Vispārējās tiesas spriedumu [2], ar ko daļēji noraidīta to prasība atcelt Komisijas lēmumu, ar kuru tām tika uzlikts naudas sods par to, ka tās no 2007. gada 12. februāra līdz 27. martam bija aizliegtas vienošanās dalībnieces *EIRD* tirgū saistībā ar *Euribor* un/vai *EONIA* [3].

[1] Oriģinālvaloda – angļu.

[2] Spriedums, 2019. gada 24. septembris, *HSBC Holdings* u.c./Komisija (T-105/17, EU:T:2019:675, 1.–12. punkts) (turpmāk tekstā – "pārsūdzētais spriedums").

[3] Komisijas Lēmums (2016. gada 7. decembris) attiecībā uz procedūru, kas paredzēta [LESD] 101. pantā un EEZ līguma 53. pantā (Lieta AT.39914 – Euro procentu likmju atvasinātie instrumenti) (C(2016) 8530 *final*) (turpmāk tekstā – "apstrīdētais lēmums").

3. Šajā apelācijas sūdzībā ir izvirzīti vairāki procesuāli un materiāltiesiski jautājumi saistībā ar Savienības konkurences tiesībām. Šo jautājumu vidū īpaši svarīgs ir Eiropas Komisijas pienākums, veicot hibrīdprocedūras[4], rīkoties objektīvi un ievērot principu par izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku nevainīguma prezumpciju, kā arī jēdziens "pārkāpums mērķa dēļ".

II. Pamatlietas fakti un piemērojamais tiesiskais regulējums

4. Šīs lietas faktus un piemērojamo tiesisko regulējumu, kuri izklāstīti pārsūdzētajā spriedumā[5], var apkopot šādi.

5. Banku koncerns *Barclays* (turpmāk tekstā – "*Barclays*") 2011. gada 14. jūnijā vērsās Komisijā ar lūgumu piešķirt vietu pieteikuma iesniedzēju rindā (marķējumu) atbilstoši Komisijas paziņojumam par atbrīvojumu no sodanaudas [naudas soda] un sodanaudas [naudas soda] samazināšanu karteļu [aizliegto vienošanos] gadījumos[6], informējot to par *EIRD* nozarē noslēgtu aizliegtu vienošanos un paužot vēlmi sadarboties. 2011. gada 14. oktobrī tam tika piešķirts nosacīts atbrīvojums.

6. Komisija 2013. gada 5. martā un 29. oktobrī, pamatojoties uz Regulas Nr. 1/2003 11. panta 6. punktu, sāka pienākumu neizpildes procedūru pret *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc* un *HSBC Continental Europe* (iepriekš *HSBC France*) (turpmāk tekstā kopā – "*HSBC*" vai "apelācijas sūdzības iesniedzējas") un *Barclays*, *Crédit Agricole SA* un *Crédit Agricole Corporate and Investment Bank* (turpmāk tekstā kopā – "*Crédit Agricole*"), *Deutsche Bank AG*, *Deutsche Bank Services (Jersey) Ltd* un *DB Group Services (UK) Ltd* (turpmāk tekstā kopā – "*Deutsche Bank*"), *JP Morgan Chase & Co.*, *JP Morgan Chase Bank National Association un JP Morgan Services LLP* (turpmāk tekstā kopā – "*JP Morgan*"), *Royal Bank of Scotland plc* un *Royal Bank of Scotland Group plc* (turpmāk tekstā kopā – "*RBS*") un *Société Generale*.

7. *Barclays*, *Deutsche Bank*, *Société générale* un *RBS* pauda vēlmi piedalīties izlīguma procedūrā atbilstoši Regulas Nr. 773/2004 10.a pantam. Apelācijas sūdzības iesniedzējas, *Crédit Agricole* un *JP Morgan* nolēma nepiedalīties šajā izlīguma procedūrā.

8. Komisija 2013. gada 4. decembrī attiecībā uz *Barclays*, *Deutsche Bank*, *Société générale* un *RBS* pieņēma Lēmumu C(2013) 8512 *final* attiecībā uz procedūru, kas paredzēta [LESD] 101. pantā un EEZ līguma 53. pantā (Lieta AT.39914 – Euro procentu likmju atvasinātie instrumenti (*EIRD*) (izlīgums)) (turpmāk tekstā – "lēmums par izlīgumu"), kurā tā secināja, ka šie uzņēmumi, piedalīdamies vienotā un turpinātā pārkāpumā, kura mērķis ir izkropļot parasto cenu noteikšanas norisi *EIRD* tirgū, ir pārkāpuši LESD 101. pantu un EEZ līguma 53. pantu.

9. Komisija 2014. gada 19. martā apelācijas sūdzības iesniedzējām, kā arī *Crédit Agricole* un *JP Morgan* nosūtīja paziņojumu par iebildumiem.

[4] "Hibrīdprocedūra" ir procedūra, kurā Komisija paralēli veic izlīguma procedūru atbilstoši 10.a pantam Komisijas Regulā (EK) Nr. 773/2004 (2004. gada 7. aprīlis) par lietas izskatīšanu saskaņā ar [LESD 101.] un [102.] pantu, ko vada Komisija (OV 2004, L 123, 18. lpp.), kurā grozījumi izdarīti ar Komisijas Regulu (EK) Nr. 622/2008 (2008. gada 30. jūnijs) attiecībā uz izlīguma procedūras kārtību karteļu lietās (OV 2008, L 171, 3. lpp.), un parasto administratīvo procedūru atbilstoši 7. pantam Padomes Regulā (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti [LESD 101.] un [102.] pantā (OV 2003, L 1, 1. lpp.).

[5] Pārsūdzētā sprieduma 1.–11. punkts.

[6] OV 2006, C 298, 17. lpp.

10. Apelācijas sūdzības iesniedzējas varēja iepazīties ar Komisijas lietas materiālu pieejamo daļu, un to pārstāvjiem bija iespējams papildus piekļūt lietas materiāliem Komisijas telpās. Apelācijas sūdzības iesniedzējām bija pieejams arī paziņojums par iebildumiem, kas bija nosūtīts lietas dalībniekiem, kuri piedalījās izlīgumā, šo lietas dalībnieku atbildes, kā arī lēmums par izlīgumu.

11. Apelācijas sūdzības iesniedzējas 2014. gada 14. novembrī iesniedza rakstveida apsvērumus par paziņojumu par iebildumiem un pauda savu viedokli mutvārdu uzklausīšanā, kas notika 2015. gada 15.–17. jūnijā.

12. Komisija 2016. gada 7. decembrī, pamatojoties uz Regulas Nr. 1/2003 7. un 23. pantu, pieņēma apstrīdēto lēmumu.

13. Apstrīdētā lēmuma 1. pantā citastarp ir norādīts, ka apelācijas sūdzības iesniedzējas, no 2007. gada 12. februāra līdz 27. martam piedalīdamās "vienotā un turpinātā pārkāpumā saistībā ar [*EIRD*], kas attiecās uz visu EEZ un izpaudās kā nolīgumi un/vai saskaņotas darbības, kuru mērķis bija izkropļot parasto cenu noteikšanas gaitu *EIRD* nozarē [..]", ir pārkāpušas LESD 101. pantu un EEZ līguma 53. pantu.

14. Ar apstrīdētā lēmuma 2. pantu apelācijas sūdzības iesniedzējām tika uzlikts naudas sods 33 606 000 EUR apmērā, par kuru tās ir solidāri atbildīgas.

III. Tiesvedība Vispārējā tiesā un pārsūdzētais spriedums

15. Ar prasību, kas, pamatojoties uz LESD 263. pantu, iesniegta 2017. gada 17. februārī, apelācijas sūdzības iesniedzējas būtībā lūdza Vispārējo tiesu atcelt apstrīdēto lēmumu vai, pakārtoti, grozīt naudas soda apmēru.

16. Vispārējā tiesa ar 2019. gada 24. septembra spriedumu noraidīja apelācijas sūdzības iesniedzēju pamatus, kas attiecas uz: i) Komisijas atzinumu par pārkāpumu mērķa dēļ; ii) Komisijas atzinumu par vienotu un turpinātu pārkāpumu un iii) apgalvojumu par administratīvajā procesā pieļautu tiesību kļūdu un būtisku formas pārkāpumu. Tomēr Vispārējā tiesa konstatēja, ka apstrīdētais lēmums nav pienācīgi pamatots attiecībā uz naudas soda apmēra noteikšanu.

17. Atbilstoši tam Vispārējā tiesa apstrīdēto lēmumu daļēji atcēla (rezolutīvās daļas 1. punkts) un daļēji atstāja spēkā (rezolutīvās daļas 2. punkts), piespriežot gan apelācijas sūdzības iesniedzējām, gan Komisijai segt savus tiesāšanās izdevumus (rezolutīvās daļas 3. un 4. punkts).

IV. Tiesvedība Tiesā un lietas dalībnieku prasījumi

18. Apelācijas sūdzībā, kas Tiesā iesniegta 2019. gada 3. decembrī, apelācijas sūdzības iesniedzējas lūdz Tiesu: i) atcelt pārsūdzētā sprieduma rezolutīvās daļas 2. punktu, ii) atcelt apstrīdētā lēmuma 1. panta b) punktu vai, pakārtoti, atcelt 1. panta b) punktu daļā, kur norādīts, ka pēc 2007. gada 19. marta *HSBC* ir piedalījusies vienotā un turpinātā pārkāpumā, un iii) piespriest Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

19. Savukārt Komisija lūdz Tiesu noraidīt prasību un piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

20. Ar Tiesas priekšsēdētāja 2020. gada 16. jūlija rīkojumiem *Crédit Agricole* un *JP Morgan* (turpmāk tekstā – "personas, kas iestājušās lietā") tika atļauts iestāties lietā, lai atbalstītu apelācijas sūdzības iesniedzēju prasījumus.

21. Ar 2021. gada 28. jūnija lēmumu Komisija grozīja un atkārtoti pieņēma apstrīdēto lēmumu, lai tādējādi labotu nepienācīgo pamatojumu attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējām uzlikto naudas sodu (turpmāk tekstā – "2021. gada lēmums") [7].

22. Kad 2021. gada 7. septembrī tika veikts procesa organizatoriskais pasākums atbilstoši Tiesas Reglamenta 62. pantam, Komisija tika aicināta iesniegt 2021. gada lēmuma kopiju un atbildēt uz trim jautājumiem par šā lēmuma ietekmi uz (sākotnējo) lēmumu, kas ir pārsūdzētā sprieduma priekšmets. Ar 2021. gada 16. septembra vēstuli Komisija informēja Tiesu, ka ar 2021. gada lēmumu tika grozīti tikai apstrīdētā lēmuma apsvērumi un rezolutīvā daļa attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējām uzliktā naudas soda apmēru. Savukārt apstrīdētā lēmuma daļas, uz kurām attiecas šī apelācijas tiesvedība, ar 2021. gada lēmumu grozītas netika.

23. Apelācijas sūdzības iesniedzējas, personas, kas iestājušās lietā, un Komisija savus apsvērumus sniedza Tiesas sēdē, kas notika 2022. gada 26. janvārī.

V. Vērtējums

24. Šajos secinājumos seši apelācijas sūdzības pamati tiks aplūkoti secībā, kādā tos ir izvirzījušas apelācijas sūdzības iesniedzējas, un pamati, kas attiecas uz vienu un to pašu jautājumu, tiks aplūkoti kopā.

25. Tātad vispirms izskatīšu apgalvojumus par to, ka Komisija nav ievērojusi dažas apelācijas sūdzības iesniedzēju procesuālās tiesības un garantijas (A). Otrkārt, pievērsīšos apelācijas sūdzības iesniedzēju izvirzītajiem apelācijas sūdzības pamatiem attiecībā uz to, ka Vispārējā tiesa apelācijas sūdzības iesniedzēju rīcību ir kvalificējusi par pārkāpumu "mērķa dēļ" LESD 101. panta 1. punkta izpratnē (B). Visbeidzot, treškārt, izskatīšu apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentus, kas attiecas uz Vispārējās tiesas atzinumu, ka tās ir piedalījušās "vienotā un turpinātā pārkāpumā" (C).

26. Ņemot vērā apelācijas sūdzībā norādīto tematu skaitu un svarīgumu, šajos secinājumos detalizētāk aplūkošu tos tematus, kuri, šķiet, izvirza jaunus tiesību jautājumus vai katrā ziņā ir visai sarežģīti. Savukārt pārējos tematus aplūkošu mazāk izvērsti, jo, manuprāt, saistībā ar tiem risinājumu ir iespējams rast, pamatojoties uz pastāvīgo judikatūru.

[7] Komisijas 2021. gada 28. jūnija Lēmums C(2021) 4600 *final*, ar ko groza Komisijas 2016. gada 7. decembra Lēmumu C(2016) 8530 *final* (Lieta AT.39914 – Euro procentu likmju atvasinātie instrumenti).

A. Pirmais apelācijas sūdzības pamats – nevainīguma prezumpcija un tiesības uz labu pārvaldību

1. Lietas dalībnieku argumenti

27. Ar pirmo apelācijas sūdzības pamatu, kas ir vērsts pret pārsūdzētā sprieduma 287.–292. punktu, apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, izvērtējot apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumus, ka Komisija nav ievērojusi nevainīguma prezumpcijas principu, to tiesības uz labu pārvaldību un to tiesības uz aizstāvību.

28. Apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo: pieņemdama *pakāpenisku* hibrīdprocedūru[8], Komisija esot neatgriezeniski pasliktinājusi to stāvokli vēl pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas un tādējādi neesot ievērojusi principu par nevainīguma prezumpciju. Proti, lai gan lēmums par izlīgumu nav adresēts *HSBC*, ar to tika konstatēts, ka *HSBC* piedalījās tādās divpusējās darbībās ar vienu citu banku, kuru mērķis bija ierobežot konkurenci. Apelācijas sūdzības iesniedzējas uzskata, ka šo atzinumu nevarēja apvērst turpmākajā (parastajā) procedūrā, kas attiecās uz izlīgumā neiesaistītajiem lietas dalībniekiem, tostarp apelācijas sūdzības iesniedzējām.

29. Apelācijas sūdzības iesniedzējas arī apgalvo, ka Komisija ir pārkāpusi to tiesības uz labu pārvaldību, jo, izskatot to lietu, tā neesot rīkojusies objektīvi. Apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka šā pārkāpuma esamību ir apliecinājis Eiropas ombuds. Ombuds 2015. gadā konstatēja, ka par konkurenci atbildīgais komisārs (turpmāk tekstā – "toreizējais komisārs") 2012. un 2014. gadā bija izteicis dažus publiskus paziņojumus, kurus pamatoti varēja uzskatīt par tādiem, kas liecina, ka Komisija (vai pats komisārs) jau bija izlēmusi par notiekošās izmeklēšanas iznākumu; un tas esot sliktas pārvaldības gadījums[9].

30. Apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Vispārējā tiesa, izvērtējot izvirzītos argumentus par nevainīguma prezumpciju un tiesībām uz labu pārvaldību, bija izmantojusi nepareizu juridisko kritēriju, pieprasot tām iesniegt pierādījumus par to, ka, ja pārkāpuma nebūtu, lēmums būtu bijis citāds[10] (turpmāk tekstā – "*Suiker Unie* kritērijs"[11]). Apelācijas sūdzības iesniedzējas uzskata, ka pareizais juridiskais kritērijs, kas esot bijis jāizmanto, ir tas, vai pastāvēja "kaut neliela iespēja", ka attiecīgais lēmums būtu varējis būt citāds[12].

31. Personas, kas iestājušās lietā, šajā ziņā izvirzīja līdzīgus argumentus. Proti, *Crédit Agricole* uzskata – ja lēmumā par izlīgumu nav iespējams pilnīgi garantēt, ka tiek ievērots princips par izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku nevainīguma prezumpciju, Komisijai šie dažādie lēmumi (proti, lēmums par izlīgumu un parastie lēmumi) būtu jāpieņem vienlaikus. Attiecībā uz Komisijas pienākumu ievērot objektivitāti *Crédit Agricole* apgalvo, ka pārsūdzētais spriedums nav pienācīgi pamatots, jo tajā ir aplūkots apgalvotais objektīvās objektivitātes pārkāpums, nevis subjektīvās objektivitātes pārkāpums. *JP Morgan* uzskata – izmantodama *Suiker Unie* kritēriju,

8 Hibrīdprocedūru sauc par "pakāpenisku", ja lēmumu par izlīgumu un parasto(-os) lēmumu(-us) pieņem nevis vienlaikus, bet ar nobīdi laika ziņā.

9 Eiropas ombuda 2015. gada 11. novembra lēmums lietā par sūdzības Nr. 1021/2014/PD pret Eiropas Komisiju izmeklēšanu (turpmāk tekstā – "ombuda lēmums").

10 Pārsūdzētā sprieduma 289. un 291. punkts.

11 Pirmoreiz formulēts 1975. gada 16. decembra spriedumā *Suiker Unie* u.c./Komisija (no 40/73 līdz 48/73, 50/73, no 54/73 līdz 56/73, 111/73, 113/73 un 114/73, EU:C:1975:174, 90. un 91. punkts).

12 Šajā saistībā apelācijas sūdzības iesniedzējas atsaucas galvenokārt uz 2019. gada 16. janvāra spriedumu Komisija/*United Parcel Service* (C-265/17 P, EU:C:2019:23, 56. punkts).

Vispārējā tiesa ir uzlikusi apelācijas sūdzības iesniedzējām neizpildāmu pierādīšanas pienākumu, tādējādi pārkāpjot to tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas paredzētas Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – Harta") 47. pantā.

32. Savukārt Komisija noraida apelācijas sūdzības iesniedzēju iebildumus pret pārsūdzēto spriedumu. Komisija apgalvo, ka tā, pirms apstrīdētā lēmuma pieņemot lēmumu par izlīgumu, gan izpildīja pienākumu ievērot objektīvu objektivitāti, gan ievēroja principu par nevainīguma prezumpciju. Šajā sakarā Komisija uzsver, ka nedz attiecīgie tiesību akti [13], nedz Eiropas Savienības Tiesas judikatūra [14] neliedz izmantot pakāpenisku izlīguma hibrīdprocedūru. Komisija uzskata, ka Vispārējā tiesa ir pareizi atzinusi, ka lēmums par izlīgumu i) neietver nedz konstatējumus par atbildību, nedz kādu citu nelabvēlīgu konstatējumu attiecībā uz *HSBC* un ii) ietver tikai dažas norādes par *HSBC* un tikai tiktāl, ciktāl nepieciešams, lai varētu aprakstīt un konstatēt lietas apstākļus attiecībā uz izlīgumā iesaistītajiem lietas dalībniekiem.

33. Turklāt Komisija apgalvo, ka, izmantodama *Suiker Unie* kritēriju, Vispārējā tiesa esot pienācīgi ievērojusi judikatūru, saskaņā ar kuru jebkurš pārkāpums attiecībā uz Komisijas (vai tās darbinieka) objektīvu objektivitāti izraisītu attiecīgā lēmuma atcelšanu, ja tiktu pierādīts, ka, ja šis pārkāpums nebūtu noticis, šā lēmuma saturs būtu bijis citāds [15]. Komisija uzskata, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju ieteiktais kritērijs attiecas uz citu procesuālu kļūdu (uzņēmuma tiesību uz aizstāvību neievērošana), nevis šajā lietā apgalvoto procesuālo kļūdu (objektivitātes trūkums).

2. Vērtējums

34. Būtībā apelācijas sūdzības iesniedzēju izvirzītie argumenti reducējas uz diviem jautājumiem, kurus aplūkošu tagad.

a) Procesuālo kļūdu sekas

35. Ar pārsūdzēto spriedumu Vispārējā tiesa kā neiedarbīgus noraidīja apelācijas sūdzības iesniedzēju pamatus attiecībā uz labas pārvaldības principu un tiesībām uz aizstāvību. Vispārējā tiesa norādīja – pat ja šajā saistībā būtu noticis kāds pārkāpums, Komisijas izdarītā procesuālā pārkāpuma dēļ apstrīdēto lēmumu varētu atcelt vienīgi tad, ja būtu ievērots *Suiker Unie* kritērijs. Tomēr, ciktāl jau tika konstatēts, ka apstrīdētajā lēmumā juridiski pietiekami ir pierādīts, ka *HSBC* ir piedalījusies aplūkojamajā pret konkurenci vērstajā rīcībā, Vispārējā tiesa ir atzinusi, ka šis kritērijs nav ievērots.

36. Apelācijas sūdzības iesniedzējas iebilst pret šādu argumentāciju, apgalvojot, ka Vispārējā tiesa ir izmantojusi nepareizu juridisko kritēriju attiecībā uz sekām, kas izriet no Komisijas pārkāpumiem.

37. Es tam piekrītu.

[13] Komisija atsaucas uz Regulas Nr. 773/2004 10.a pantu un Komisijas Paziņojuma par izlīguma procedūras kārtību karteļu lietās, lai pieņemtu lēmumus saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr. 1/2003 7. un 23. pantu (OV 2008, C 167, 1. lpp.), 9. punktu.

[14] Skat. it īpaši spriedumu, 2021. gada 18. marts, *Pometon*/Komisija (C-440/19 P, EU:C:2021:214) (turpmāk tekstā – "spriedums *Pometon*").

[15] Komisija norāda uz diviem Vispārējās tiesas spriedumiem, kas apstiprina šo kritēriju, proti, 2000. gada 6. jūlija spriedumu *Volkswagen* /Komisija (T-62/98, EU:T:2000:180, 281. un 283. punkts) un 2017. gada 10. novembra spriedumu *Icap* u.c./Komisija (T-180/15, EU:T:2017:795, 278. punkts).

38. Lai izskaidrotu mana viedokļa iemeslus, būtu lietderīgi sniegt īsu pārskatu par judikatūru attiecībā uz sekām, ko rada iespējamas procesuālās kļūdas, kuras Komisija pieļāvusi, veicot procedūras konkurences jomā. Eiropas Savienībā līdz šim nav bijis visaptverošu tiesību aktu, kuros būtu noteikts, kādas sekas rada procesuālās kļūdas, ko Komisija pieļauj administratīvajā procesā [16]. Šajā saistībā arī Regula Nr. 1/2003 neietver nekādus speciālus noteikumus. Tādēļ šī nepilnība ir jānovērš Eiropas Savienības Tiesai.

39. Pirmajā acumirklī varētu šķist, ka judikatūra ir visai daudzveidīga, lai neteiktu – mazliet pretrunīga [17]. Ir jāatzīst, ka iemesli, kādēļ Eiropas Savienības Tiesa, piemēram, izmantoja atšķirīgus juridiskos kritērijus, lai noteiktu sekas, kas izriet no procesuālām kļūdām, un/vai ievēroja atšķirīgus principus attiecībā uz pierādīšanas pienākumu un pierādīšanas standartu šajā sakarā, nav acīmredzami.

40. Tomēr, ja neaprobežojamies tikai ar terminoloģiju, kas ietverta dažādos nolēmumos šajā jomā, kuri pieņemti vairākas desmitgades ilgajā tiesas darbībā, un pat ja ne visi nolēmumi ir precīzi iedalāmi konkrētās grupās, var identificēt *divus* galvenos judikatūras kopumus.

41. Ar *pirmo* judikatūras kopumu Eiropas Savienības Tiesa bez papildu izskatīšanas atcēla lēmumus, kas pieņemti pēc procedūras, kurā Komisija izdarījusi "būtisku procedūras noteikumu pārkāpumu" [būtisku formas pārkāpumu]. Šajās lietās Tiesa uzskatīja, ka uzņēmumam, kas apgalvo, ka ir pieļauta procesuāla kļūda, nav jāpierāda, ka šāda kļūda varētu būt nelabvēlīgi ietekmējusi tiesvedības gaitu un attiecīgo lēmumu saturu [18].

42. Stingra pieeja gadījumos, kad Komisija neizpilda būtiskus procedūras noteikumus, proti, Savienības primārajos vai sekundārajos tiesību aktos paredzētos procesuālos pamatnoteikumus, manuprāt, ir pilnīgi pamatota. Šādos gadījumos Komisija būtībā rīkojas ārpus Līgumos ietvertā tiesiskā regulējuma, pārkāpjot tiesiskuma un piešķirto pilnvaru principus [19].

43. Šajā saistībā ir jāatgādina, ka saskaņā ar LES 13. panta 2. punktu Savienības iestādes "darbojas saskaņā ar Līgumos noteiktajām pilnvarām un *atbilstīgi tajos izklāstītajām procedūrām*, nosacījumiem un mērķiem" [20]. Turklāt saskaņā ar LESD 296. panta otro daļu "[Savienības] tiesību aktos ir sniegts to pieņemšanas pamatojums". Atbilstoši tam, pieņemot tiesību aktus, kuriem ir juridiski saistošas sekas, Savienības iestādes nedrīkst neievērot procesuālos pamatnoteikumus, it īpaši, piemērojot *sui generis* procedūras [21] vai pieņemot aktus, kurus tiesai nav neiespējams pārbaudīt, ja tie nav pienācīgi pamatoti [22].

[16] Par šo tematu sīkāk skat. Lenaerts, K., Vanhamme, J., "Procedural Rights of Private Parties in the Community Administrative Process", *Common Market Law Review*, 34. sēj., 1997, 531. un 568. lpp.

[17] Pārskatam un ar sīkākām atsaucēm uz juridisko literatūru citastarp skat. Barbier de La Serre, E., "Procedural Justice in the European Community Case-law concerning the Rights of the Defence: Essentialist and Instrumental Trends", *European Public Law*, 2006, 225.–250. lpp.; un Nehl, H. P., *Principles of Administrative Procedure in EC Law*, Hart Publishing, Oksforda, 1999, 167.–170. lpp.

[18] Skatīt, piemēram, spriedumus, 1994. gada 15. jūnijs, Komisija/*BASF* u.c. (C-137/92 P, EU:C:1994:247, 75. un 76. punkts); 2000. gada 6. aprīlis, Komisija/*ICI* (C-286/95 P, EU:C:2000:188, 40., 41. un 51. punkts), un 2017. gada 21. septembris, *Feralpi*/Komisija (C-85/15 P, EU:C:2017:709, 45. un 46. punkts).

[19] Par piešķirto pilnvaru principu skat. spriedumu, 2018. gada 21. jūnijs, Polija/Parlaments un Padome (C-5/16, EU:C:2018:483, 84. punkts un tajā minētā judikatūra). Juridiskajā literatūrā skat. Schwarze, J., *European Administrative Law*, Sweet & Maxwell, 1992, 253.–256. lpp.

[20] Mans izcēlums.

[21] Konkurences tiesību jomā skat. līdzīgi ģenerāladvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumus lietās *Feralpi* u.c./Komisija (C-85/15 P, C-86/15 P, C-87/15 P, C-88/15 P un C-89/15 P, EU:C:2016:940, 60. punkts).

[22] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 10. marts, *HeidelbergCement*/Komisija (C-247/14 P, EU:C:2016:149, 16. punkts un tajā minētā judikatūra).

44. Līdz ar to, ja Komisija neizpilda būtiskus procedūras noteikumus, ir skaidrs (un ir obligāti), ka plašas sabiedrības interesēs ir izņemt no Savienības tiesību sistēmas tiesību aktus, kuru spēkā neesamība tiek tik nopietni pamatota. Plašas sabiedrības intereses attaisno attiecīgo aktu tūlītēju atcelšanu neatkarīgi no tā, vai tās pastāv vienlaikus (un sakrīt) ar dažu uzņēmumu, kuru procesuālās tiesības tika pārkāptas, privātajām interesēm. Tādēļ uzņēmumam, kas apgalvo, ka ir izdarīts būtisku procesuālo noteikumu pārkāpums, nav jāpierāda, ka pārkāpuma rezultātā tam ir radušās nelabvēlīgas sekas, jo pietiek pierādīt pārkāpumu, lai attiecīgais lēmums tiktu atcelts.

45. Ar *otro* judikatūras kopumu Eiropas Savienības Tiesa aplūkoja procesuālus pārkāpumus, attiecībā uz kuriem nav iespējams konstatēt prevalējošas plašas sabiedrības intereses atcelt attiecīgo aktu. Šajās lietās attiecīgajiem uzņēmumiem, lai varētu iebilst pret pārkāpumu, tas ir juridiski pienācīgi jāpierāda un parasti arī jāizskaidro iespējamās, tā radītās sekas. Faktiski šajās lietās Eiropas Savienības Tiesa parasti izmantoja kritēriju, ko, aizņemoties Amerikas Savienotajās Valstīs darinātu terminu, varētu saukt par "nekaitīgas kļūdas" kritēriju. Vienkārši sakot, procesuāla pārkāpuma dēļ apstrīdētais akts ir atceļams vienīgi tad, ja šis pārkāpums ir ietekmējis vai varētu būt ietekmējis procedūras iznākumu.

46. Tomēr dažādos nolēmumos nekaitīgas kļūdas kritērija precīzais formulējums atšķiras atkarībā no lietas konkrētajiem apstākļiem, un tas ir izteikts vieglākā vai stingrāka formā. Turklāt šķiet, ka dažās lietās Tiesa šajā ziņā ir izmantojusi prezumpciju. Līdz ar to attiecīgajā judikatūrā saistībā ar pārkāpumiem, kuri galvenokārt skar privātpersonu tiesības, ir atrodami trīs atšķirīgi spriedumu virzieni.

47. Pirmais spriedumu virziens ir tāds, kurā Tiesa *stingrākajā* veidā ir izmantojusi nekaitīgas kļūdas kritēriju, kas, kā minēts iepriekš, vismaz konkurences tiesību jomā pirmoreiz tika formulēts lietā *Suiker Unie*[23]. Šo kritēriju Vispārējā tiesa ir izmantojusi arī pārsūdzētajā spriedumā. Saskaņā ar šo kritērija formulējumu procesuālas kļūdas rezultātā Komisijas lēmums tiek atcelts vienīgi tad, ja prasītājs spēj pierādīt, ka, ja nebūtu pārkāpuma, procedūras iznākums *būtu bijis* citāds. Saskaņā ar šo kritēriju prasītājam ir pienākums pierādīt "kas būtu, ja būtu" scenāriju, un slieksnis, kas izraisītu apstrīdētā lēmuma atcelšanu, ir "gandrīz noteikta varbūtība" vai vismaz "liela varbūtība".

48. Vēlāk attīstījās otrais spriedumu virziens, kurā nekaitīgas kļūdas kritērijs izpaužas *vieglākā* veidā. Proti, vairākās lietās Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka apstrīdētie lēmumi ir atceļami, ja prasītāji pierāda, ka, ja nebūtu šā procesuālā pārkāpuma, procedūras iznākums *varētu būt* citāds[24]. Arī šajās lietās vismaz sākotnēji pierādīšanas slogs gulstas uz prasītāju. Tomēr prasīto pierādījumu standarts ir zemāks (parasti pietiek pierādīt tikai "iespējamību"), un līdz ar to, ja prasītājs to ir izpildījis, pierādīšanas slogs gulstas uz Komisiju.

49. Visbeidzot, trešajā spriedumu virzienā Tiesa, konstatējusi procesuālu pārkāpumu, kura rezultātā ir nopietni un acīmredzami pārkāptas kādas attiecīgo uzņēmumu procesuālās tiesības, *prezumē*, ka šis pārkāpums ir ietekmējis vai varētu būt ietekmējis procedūras iznākumu. Tātad Tiesa nav pieprasījusi attiecīgajiem uzņēmumiem sniegt pierādījumus[25].

[23] Skat. 30. punktu.

[24] Citastarp skat. spriedumu, 2018. gada 26. septembris, *Infineon Technologies*/Komisija (C-99/17 P, EU:C:2018:773, 78. punkts un tajā minētā judikatūra). Dažkārt šis kritērijs (iespējami pārkāpto tiesību rakstura dēļ) ir formulēts atšķirīgi, tomēr tā būtība nemainās, skat. spriedumu, 2017. gada 26. janvāris, *Duravit* u.c./Komisija (C-609/13 P, EU:C:2017:46, 100. punkts un tajā minētā judikatūra).

[25] Skat., piemēram, spriedumu, 2011. gada 25. oktobris, *Solvay*/Komisija (C-109/10 P, EU:C:2011:686, 62.–65. punkts).

50. Kāpēc judikatūrā līdztekus pastāv šie triju veidu nekaitīgas kļūdas kritēriji, un uz kādiem procesuālo kļūdu veidiem tie attiecas?

51. Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, iespējams, būtu lietderīgi aplūkot nekaitīgas kļūdas kritērija pamatojumu.

52. Šādu kritēriju Eiropas Savienības Tiesa ir izmantojusi tādēļ, ka ne visi procedūras pārkāpumi *ipso facto* izraisa uzņēmuma tiesību pārkāpumu. Dažas procesuālās kļūdas vienkārši neietekmē (un nevar ietekmēt) tiesiskās intereses, ko aizsargā Savienības tiesību normas, kas piešķir noteiktas tiesības personām, uz kurām attiecas izmeklēšana. Drakoniska pieeja attiecībā uz procesuāliem pārkāpumiem citastarp radītu formālismu un "birokrātiju" administratīvajā procesā [26], kas kaitētu efektīvai vispārējo interešu īstenošanai.

53. Šajā saistībā ir jāpatur prātā – kā Tiesa to ir konsekventi norādījusi –, ka konkurences politikas efektīva īstenošana ir Savienības atzīts vispārēju interešu mērķis. Līguma noteikumi par konkurences tiesībām patiešām ir pamatnoteikumi, kas ir būtiski Eiropas Savienībai uzticēto uzdevumu izpildei un jo īpaši iekšējā tirgus darbībai [27]. Tādēļ konkurences noteikumu piemērošanā ir jāievēro iesaistīto uzņēmumu pamattiesības, taču pamattiesības ir arī jāinterpretē un jāpiemēro tā, lai netraucētu konkurences noteikumu *efektīvu* izpildi [28].

54. Turklāt pat tad, ja Komisija administratīvajā procesā pārkāpj kādas uzņēmuma procesuālās tiesības, ir skaidrs, ka vispiemērotākais tiesību aizsardzības līdzeklis ne vienmēr ir attiecīgā lēmuma atcelšana. Ja ir skaidrs, ka, neraugoties uz uzņēmuma tiesību pārkāpumu, attiecīgais procesuālais pārkāpums nevarēja nekādi ietekmēt lietas iznākumu, lēmuma atcelšana, šķiet, ir gan neatbilstoša (jo tā nenovērš notikušo pārkāpumu) [29], gan arī nesamērīga (jo sankcija nav samērīga ar kļūdu) [30]. Attiecīgajiem uzņēmumiem var būt pieejami citi tiesību aizsardzības līdzekļi, kas ir piemērotāki konkrētajiem apstākļiem [31].

55. Šī loģika ir piemērojama arī tad, ja pārkāptajām tiesībām ir pamattiesību statuss. Ņemot vērā plašo piemērošanas jomu, ko gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk tekstā – "ECT"), gan Eiropas Savienības Tiesa ir piešķīrusi daudzām šīm tiesībām, ir acīmredzams, ka ne visi pārkāpumi ir salīdzināmi. Daži pārkāpumi ir acīmredzami nopietnāki un ar lielākām sekām nekā citi.

56. Ņemot to vērā, uzskatu, ka ir loģiski, ka nekaitīgas kļūdas kritērijs dažādās lietās var izpausties dažādi, galvenokārt atkarībā no pārkāpuma smaguma un no iespējamības, ka šāds pārkāpums var ietekmēt procedūras iznākumu. Proti, jo augstāka ir iespējamības pakāpe, jo zemāks ir slieksnis,

[26] Par šo jautājumu skat. Hartley, T. C., *The Foundations of European Union Law*, 8. izdevums, Oxford University Press, Oksforda, 2014, 421. lpp.

[27] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 20. punkts un tajā minētā judikatūra).

[28] Šajā ziņā skat. ģenerāladvokāta L. A. Hēlhuda [*L. A. Geelhoed*] secinājumus lietā Komisija/*SGL Carbon* (C-301/04 P, EU:C:2006:53, 67. punkts). Juridiskajā literatūrā skat. Wils, W., "Fundamental Procedural Rights and Effective Enforcement of Article 101 and 102 TFEU in the European Competition Network", *World Competition*, 2020, 15.–18. lpp.

[29] Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2013. gada 26. novembris, *Gascogne Sack Deutschland*/Komisija (C-40/12 P, EU:C:2013:768, 82. punkts).

[30] Līdzīgi – spriedums, 1999. gada 8. jūlijs, *Hercules Chemicals*/Komisija (C-51/92 P, EU:C:1999:357, 68. punkts).

[31] Piemēram, prasība par ārpuslīgumisko atbildību pret Savienību: šajā nozīmē skat. spriedumu, 2003. gada 18. septembris, *Volkswagen* /Komisija (C-338/00 P, EU:C:2003:473, 165. punkts). Saskaņā ar LESD 340. pantu "ārpuslīgumiskās atbildības gadījumā Savienība [..] novērš jebkādu kaitējumu, ko radījušas *Savienības iestādes vai to darbinieki*, pildot savus pienākumus" (mans izcēlums). Šajā saistībā ir jānorāda, ka jēdziens "darbinieki" attiecas arī uz Komisijas locekļiem: šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 15. jūlijs, OH (Imunitāte pret tiesvedību) (C-758/19, EU:C:2021:603).

kas prasītājam ir jāievēro, un otrādi [32]. Turklāt attiecībā uz pierādījumu standartu, kas tiek sagaidīts no prasītāja, ir jāņem vērā arī šā prasītāja spēja iegūt un iesniegt (vairākus) pierādījumus savu apgalvojumu pamatošanai. Tāpēc, ja pierādīšanas pienākuma uzlikšana (daļēji vai pilnībā) attiecīgajiem uzņēmumiem var izvērsties par *probatio diabolica* pieprasīšanu, var prezumēt, ka ir pieļauta kaitējoša kļūda [33].

57. Ņemot vērā Eiropas Savienības Tiesas jaunāko judikatūru, šķiet, ka vieglākais nekaitīgas kļūdas kritērijs ir kļuvis par "parasto" kritēriju, vismaz tad, ja lietā tiek aplūkots patiess pamattiesību aspekts. Tas šķiet pamatoti, galvenokārt, divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, Komisijai ir noteikts pienākums pierādīt konkurences noteikumu pārkāpumu, un jebkurām pamatotām šaubām ir jābūt par labu uzņēmumiem, uz kuriem attiecas izmeklēšana [34]. Otrkārt, uzņēmumam bieži vien var būt īpaši grūti sniegt pozitīvus pierādījumus par alternatīvu un hipotētisku scenāriju (tiesvedības iznākumu, ja nebūtu procesuālā pārkāpuma), it īpaši ņemot vērā rīcības brīvību, ko Savienības konkurences noteikumi piešķir Komisijai, uzraugot šo noteikumu ievērošanu un izpildi.

58. Tādēļ kritērijs tā stingrākajā izpausmē (proti, *Suiker Unie* veida kritērijs) būtu rezervējams situācijām, kurās norādītās procesuālās kļūdas, šķiet, attiecas uz mazāk būtiskiem pārkāpumiem.

59. Visbeidzot, noteikti ir tādi gadījumi, kad var pieņemt, ka pārkāpums ietekmē procedūras vispārējo pareizību un taisnīgumu. Ir runa par procesuālām kļūdām, kas ir ne tikai īpaši nopietnas, bet arī strukturālas, proti, kļūdas, kas ietekmē sistēmu, saskaņā ar kuru tiek īstenota procedūra, nevis tikai par kļūdām, kuras notiek citādi pareizi īstenotā procedūrā [35].

60. Ņemot to vērā, piekrītu apelācijas sūdzības iesniedzējām, ka pārsūdzētajā spriedumā Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu, izmantojot *stingru* nekaitīgas kļūdas kritēriju (*Suiker Unie* kritēriju) šo iesniedzēju apgalvojumiem par pienākuma ievērot objektivitāti un nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu, tādējādi prasot tām sniegt konkrētus pierādījumus par to, ka apstrīdētā lēmuma saturs būtu bijis citāds, ja šīs kļūdas nebūtu bijis.

61. Ja Komisija, izvērtējot konkrēto lietu, nerīkojas kā objektīva publiskās pārvaldes iestāde, jo ir bijusi neobjektīva vai tai bija radies priekšstats par izmeklēšanā iesaistīto uzņēmumu vainu, tas būtu nopietns tās pienākumu pārkāpums, kas varētu ietekmēt procedūras iznākumu.

62. Domājams, ka šādu kļūdu nevar salīdzināt ar formalitātēm vai mazsvarīgām procedūras detaļām vai uzskatīt, ka to var salīdzināt ar tādām kļūdām, kuru smagums, visticamāk, maz ietekmēs galīgo lēmumu. Tādējādi attiecībā uz šādām kļūdām, vajadzētu būt pietiekami, ka attiecīgie uzņēmumi iesniedz elementus, kas pierāda, ka šīs kļūdas *varēja* ietekmēt procedūras iznākumu.

[32] Sal., piemēram, pieeju, kas tika izmantota attiecībā uz apgalvotajiem tiesību uz aizstāvību pārkāpumiem (spriedums, 2018. gada 26. septembris, *Infineon Technologies*/Komisija, C-99/17 P, EU:C:2018:773, 78. punkts un tajā minētā judikatūra), ar pieeju, kas tika izmantota attiecībā uz apgalvotajiem konfidencialitātes pārkāpumiem (spriedums, 2009. gada 3. decembris, *Evropaïki Dynamiki* /Komisija, C-476/08 P, nav publicēts, EU:C:2009:752, 33.–35. punkts).

[33] Līdzīgi skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumus lietā *Solvay*/Komisija (C-110/10 P, EU:C:2011:257, 37. un 47. punkts).

[34] Regulas Nr. 1/2003 2. pants. Skat. arī kā vienu no daudziem spriedumu, 2012. gada 22. novembris, *E.ON Energie*/Komisija (C-89/11 P, EU:C:2012:738, 71. un 72. punkts).

[35] Šeit pārfrāzēju fragmentu no ASV Augstākās tiesas 1991. gada 26. marta sprieduma lietā *Arizona* pret *Fulminante*, 499 U.S. 279 (1991), 316. punkts.

63. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, secinu, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu, izmantojot nepareizu juridisko kritēriju, pārbaudot apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumus par to, ka Komisija nav pildījusi savu pienākumu ievērot objektivitāti un principu par nevainīguma prezumpciju.

b) Pakāpeniska hibrīdprocedūra

64. Turklāt apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, jo nav pārbaudījusi, vai izlīguma procedūrā bija ietverts kāds tiešs vai netiešs to vainas apliecinājums.

65. Arī šajā jautājumā piekrītu apelācijas sūdzības iesniedzējām. Šāds secinājums, manuprāt, izriet no nesen pieņemtā Tiesas sprieduma lietā *Pometon*.

66. Lietā *Pometon* Tiesa vispirms atgādināja savu (un ECT) judikatūru par nevainīguma prezumpciju, saskaņā ar kuru kompleksos kriminālprocesos, kuros ir iesaistīti vairāki apsūdzētie, ko nevar tiesāt kopā, [..] "ir obligāti jāmin trešo personu, kuras, iespējams, vēlāk tiks tiesātas atsevišķi, dalība. Tomēr, ja šādi ar trešo personu iesaisti saistīti fakti ir jāmin, attiecīgajai tiesai būtu jāizvairās sniegt vairāk informācijas, nekā tas ir nepieciešams, lai analizētu to personu juridisko atbildību, kuru lietas tā skata. Turklāt tiesas nolēmumu pamatojums ir jāformulē tā, lai varētu izvairīties no iespējama priekšlaicīga vērtējuma attiecībā uz konkrētu trešo personu vainu, kas varētu apdraudēt taisnīgu vērtējumu par apsūdzībām, kuras celtas pret šīm personām atsevišķā tiesvedībā" [36].

67. Tiesa arī nosprieda, ka šie principi *mutatis mutandis* ir nozīmīgi arī tad, ja Komisija attiecībā uz vienu un to pašu aizliegtu vienošanos piemēro pakāpenisku hibrīdprocedūru, kurā pieņem divus atšķirīgus lēmumus. Šādas procedūras kontekstā var būt objektīvi nepieciešams, lai Komisija lēmumā par izlīgumu aplūkotu noteiktus faktus un rīcību attiecībā uz apgalvotas aizliegtas vienošanās dalībniekiem, kuriem tiek piemērota parastā procedūra. Tomēr šādā gadījumā Komisijai lēmumā par izlīgumu ir jānodrošina, ka tiek ievērota "uzņēmumu, kuri ir atteikušies piedalīties izlīgumā un kuri ir parastās procedūras priekšmets, nevainīguma prezumpcija" [37].

68. Visbeidzot, Tiesa arī nosprieda, ka, "lai pārbaudītu, vai Komisija ir ievērojusi nevainīguma prezumpciju, Eiropas Savienības Tiesai ir jāanalizē lēmums, ar kuru tiek izbeigta izlīguma procedūra, un tā pamatojums kopumā, ņemot vērā īpašos apstākļus, kādos tas ir ticis pieņemts. Proti, jebkurai konkrētos tiesas nolēmuma fragmentos ietvertai tieši formulētai norādei uz pārējo apgalvotas aizliegtas vienošanās dalībnieku atbildības neesamību zustu jēga, ja citus minētā lēmuma fragmentus varētu saprast kā to atbildības priekšlaicīgu uzrādīšanu" [38].

69. Nav strīda par to, ka pārsūdzētajā spriedumā nav veikts tāds izvērtējums, kādu Tiesa pieprasīja lietā *Pometon*.

[36] Turpat, 63. punkts.

[37] Turpat, 64. un 65. punkts.

[38] Turpat, 66. punkts.

70. Tomēr Komisija apgalvo – lai gan Vispārējā tiesa nav ievērojusi sprieduma *Pometon* "burtu", jo šis spriedums tika pasludināts pēc pārsūdzētā sprieduma pasludināšanas, tā ir ievērojusi tās "garu". Tā uzskata, ka Vispārējā tiesa faktiski ir pārliecinājusies, ka attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējām nevainīguma prezumpcijas princips nav pārkāpts.

71. Es tam nepiekrītu.

72. Vispārējā tiesa ne tieši, ne netieši neveica šādu pārbaudi. Kā jau minēts šo secinājumu 35. punktā, šī tiesa apelācijas sūdzības iesniedzēju pamatus šajā jautājumā pēc būtības neizskatīja, jo tie tika atzīti par neiedarbīgiem.

73. Tādējādi, atliekot malā jautājumu par to, vai Vispārējā tiesa šajā kontekstā ir izmantojusi pareizu juridisko kritēriju, ir diezgan skaidrs, ka Vispārējā tiesa pārsūdzētajā spriedumā nekādā ziņā nav analizējusi lēmuma par izlīgumu tekstu, lai pārbaudītu, vai tajā ir ievērots *HSBC* nevainīguma prezumpcijas princips.

74. Ņemot to vērā, uzskatu, ka Vispārējā tiesa, pārbaudot apelācijas sūdzības iesniedzēju sūdzības par lēmuma par izlīgumu ietekmi uz to stāvokli, ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā.

75. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, uzskatu, ka pirmais apelācijas sūdzības iesniedzēju izvirzītais pamats principā ir pamatots.

B. Par otro un trešo apelācijas pamatu – pārkāpums "mērķa dēļ"

76. Apelācijas sūdzības iesniedzēju otrais un trešais apelācijas pamats attiecas uz jēdzienu "pārkāpums mērķa dēļ" un to, kādā veidā Vispārējā tiesa secināja, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju rīcība ir izraisījusi šādu pārkāpumu.

1. Lietas dalībnieku argumenti

77. Ar otro apelācijas pamatu apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, jo ir nepareizi piemērojusi LESD 101. pantu, kvalificējot 2007. gada 19. marta *Euribor* manipulācijas mērķi, un/vai sagrozījusi attiecīgos pierādījumus.

78. Apelācijas sūdzības iesniedzējas, ko atbalsta arī personas, kas iestājušās lietā, it īpaši apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, pārsūdzētā sprieduma 101. un 102. punktā secinot, ka pati *iespēja*, ka manipulācijas dalībnieki varētu piedāvāt labākus nosacījumus nekā to konkurenti (ņemot vērā informācijas asimetriju par *Euribor* līmeņiem), liecina par pietiekamu kaitējumu konkurencei, kā rezultātā ir izdarīts pārkāpums "mērķa dēļ". Vispārējai tiesai vajadzēja aizrādīt Komisijai, ka tā nav izvērtējusi galveno jautājumu, proti, vai tas, ka darbinieki, kas veic tirdzniecības darījumus, zināja par 2007. gada 19. marta manipulāciju, deva tiem *motivāciju [stimulu]* piedāvāt konkurētspējīgākus tarifus nekā konkurentiem. Šajā saistībā *HSBC* Vispārējai tiesai iesniedza eksperta ziņojumu, kurā teikts, ka iesaistītajiem darbiniekiem, kas veic tirdzniecības darījumus, nebija motivācijas piedāvāt konkurētspējīgākas likmes, jo tādējādi mazinātos to peļņa. Apstrīdētā sprieduma 101. punktā Vispārējās tiesas atzinums, ka šis ziņojums "ietver tikai vispārīgus apsvērumus", pēc apelācijas sūdzības iesniedzēju domām, ir acīmredzams šā pierādījuma sagrozījums.

79. Turklāt ar trešo apelācijas pamatu apelācijas sūdzības iesniedzējas, ko atkal atbalsta personas, kas iestājušās lietā, apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, secinot, ka abas pārrunas par mediāncenām (*mids*)[39] ir pārkāpumi "mērķa dēļ". Proti, Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu, norādot, ka šo pārrunu konkurenci veicinošais raksturs var tikt ņemts vērā tikai vai nu saistībā ar galvenās operācijas aksesuāriem ierobežojumiem, vai arī saistībā ar LESD 101. panta 3. punktā paredzēto izvērtējumu. Proti, pārsūdzētā sprieduma 149.–160. punktā Vispārējā tiesa, izvērtējot apelācijas sūdzības iesniedzēju izvirzīto argumentu, ka nevar uzskatīt, ka informācijas apmaiņa par mediāncenām pēc savas būtības varētu kaitēt normālai konkurences darbībai, ir izmantojusi tiesību doktrīnu par "aksesuāru ierobežojumu".

80. Šādi rīkojoties, Vispārējā tiesa, pēc apelācijas sūdzības iesniedzēju domām, nav izskatījusi faktisko argumentu, ko tās izvirzīja pirmajā instancē. Minētajā tiesā apelācijas sūdzības iesniedzējas bija apgalvojušas, ka, vērtējot pārrunas par mediāncenām attiecīgajā ekonomiskajā un tiesiskajā kontekstā, faktiski tās bija konkurenci veicinošas. Pēc apelācijas sūdzības iesniedzēju domām, šīs pārrunas mazināja nenoteiktību par mediāncenu līmeni tirgū, ļaujot darbiniekiem, kas veic tirdzniecības darījumus, noteikt mazāku pieprasījuma un piedāvājuma starpību par labu saviem klientiem. Tādējādi attiecīgo rīcību nevar uzskatīt par LESD 101. panta 1. punkta pārkāpumu, nemaz nerunājot par pārkāpumu "mērķa dēļ".

81. Komisija aizstāv pārsūdzētajā spriedumā ietverto pamatojumu. Tā uzskata, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju pārmetumi ir vērsti tikai uz vienu Vispārējās tiesas atzinumu daļu, neapšaubot daudz būtiskāku aspektu, proti, ka attiecīgā rīcība bija mainījusi konkurences struktūru tirgū. Komisija apstrīd arī apgalvojumu, ka Vispārējā tiesa ir sagrozījusi skaidro jēgu, kas bija pausta eksperta ziņojumā, ko apelācijas sūdzības iesniedzējas bija iesniegušas pirmajā instancē. Tās ieskatā, Vispārējā tiesa vienkārši uzskatīja, ka minētais ziņojums ir nepārliecinošs.

2. Vērtējums

82. Vispirms mani nepārliecina apelācijas sūdzības iesniedzēju argumenti, kas izvirzīti saistībā ar otro apelācijas pamatu.

83. Pirmkārt, konkurences ierobežošana "mērķa dēļ" LESD 101. panta 1. punkta izpratnē saskaņā ar pastāvīgo judikatūru attiecas uz tādu veidu slepenām darbībām, kuras *pēc savas būtības* tiek uzskatītas par tādām, kas kaitē pienācīgi darboties normālai konkurencei, tāpēc būtu lieki pierādīt, ka tās faktiski ietekmē tirgu[40]. Tādējādi, ja konkurences iestāde ir pārbaudījusi nolīguma noteikumus un mērķus, kā arī juridisko un ekonomisko kontekstu, kurā šis nolīgums tika apstiprināts un īstenots, un secina, ka šāds nolīgums ietilpst nolīgumu kategorijā, kuru kaitīgais raksturs, ņemot vērā pieredzi, ir vispārpieņemts un viegli identificējams, šai iestādei nav jāpārbauda, vai šāds nolīgums patiešām ir kropļojis konkurenci.

84. Iestādei ir tikai jāizslēdz iespēja, ka attiecīgais nolīgums, "kaut arī tas atbilst tādu nolīgumu kategorijai, kuri parasti tiek uzskatīti par pretkonkurences nolīgumiem, tomēr kaut kādu īpašu apstākļu dēļ *pilnīgi noteikti tirgū nevarētu radīt* nekādas kaitīgas sekas, vai pat izrādītos

[39] Apstrīdētā lēmuma 34. apsvērumā (kas pārpublicēts pārsūdzētā sprieduma 128. punktā) ir paskaidrots, ka termins "*mids*" apzīmē "pieprasījuma un piedāvājuma mediānas vai vidējās cenas (piemēram, saņemtās, modelētās, kotētās vai apspriestās) konkrētam instrumentam. Tās bieži ir uzticams aptuvenais atspoguļojums cenai, par kādu tirgus uzturētājs vienotos ar klientu, it īpaši, ja tirgus ir likvīds un atšķirība starp pieprasījumu/piedāvājumu [..] ir ierobežota".

[40] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2020. gada 2. aprīlis, *Budapest Bank* u.c. (C-228/18, EU:C:2020:265, 36. punkts).

konkurenci veicinošs"[41]. Citiem vārdiem, saskaroties ar rīcību, kas pēc būtības ir pret konkurenci vērsta, iestādei konkrētajā gadījumā ir vienkārši jāpārbauda, "vai nav tādu juridisku vai faktisku apstākļu, kas *nepieļauj*, ka apspriežamais nolīgums vai darbība ierobežo konkurenci"[42].

85. Tādējādi pierādījumiem attiecībā uz attiecīgo uzņēmumu informētību un vēlmi ierobežot konkurenci vai saimniecisko ieinteresētību tā rīkoties parasti ir ierobežota nozīme konkurences iestādes vērtējumā par to, vai to rīcību var kvalificēt kā konkurences ierobežošanu pēc "mērķa"[43]. Šajā nolūkā parasti ir pietiekami pārliecināties par *spēju* ar šo rīcību ierobežot konkurenci.

86. Šajā kontekstā vēlos arī atgādināt, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ir jāpieņem, ka uzņēmumi, kas piedalās darbību saskaņošanā un kas turpina darboties tirgū, lai noteiktu savu rīcību šajā tirgū, ņem vērā informāciju, kas iegūta, tiem apmainoties ar to ar saviem konkurentiem. Tādējādi, lai konstatētu LESD 101. panta 1. punkta pārkāpumu, nav nepieciešams pierādīt, ka šāda konfidenciālas informācijas apmaiņa ir faktiski ietekmējusi konkurenci tirgū[44].

87. Šo iemeslu dēļ uzskatu, ka pārsūdzētā sprieduma 101. un 102. punktā nav kļūdas tiesību piemērošanā. Vispārējā tiesa, manuprāt, pareizi uzskatīja – lai kvalificētu attiecīgo rīcību kā ierobežojumu pēc mērķa, iesaistīto darbinieku, kas veic tirdzniecības darījumus, iespējamā nevēlēšanās un/vai motivācijas trūkums piedāvāt labākus tarifus nebija izšķiroša.

88. Otrkārt, ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentu, ka Vispārējā tiesa iespējami ir sagrozījusi pirmajā instancē iesniegtā pierādījuma – eksperta ekonomiskā ziņojuma – skaidro jēgu, var noraidīt kā neiedarbīgu. Patiešām, pat ja šajā ziņojumā, kā apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzējas, būtu ietverti "konkrēti ekonomikas pierādījumi, kuros detalizēti izklāstīta manipulācijās iesaistīto darbinieku, kas veic tirdzniecības darījumus, motivācija", tas nekādi neietekmētu attiecīgās rīcības kvalificēšanu par ierobežojumu pēc mērķa.

89. Pilnīguma labad vēlos piebilst, ka jebkurā gadījumā piekrītu Komisijai, ka Vispārējā tiesa, šķiet, ir vienkārši uzskatījusi šo ziņojumu par nepārliecinošu. Attiecībā uz šādu atzinumu nevar iesniegt apelācijas sūdzību. Vispārējās tiesas (diemžēl īsajā) paziņojumā, ko apstrīd apelācijas sūdzības iesniedzējas, nesaskatu nekādu kļūdu tiesību piemērošanā.

90. Turpretim piekrītu apelācijas sūdzības iesniedzēju trešajā pamatā minētajiem argumentiem. Proti, uzskatu, ka Vispārējā tiesa, izvērtējot apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumus par aplūkojamās rīcības atbilstību konkurences noteikumiem, ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā.

91. Pārsūdzētā sprieduma 154. punktā Vispārējā tiesa vispirms ir norādījusi, ka, "izņemot galvenās operācijas aksesuārus ierobežojumus [..], iespējamo konkurenci veicinošo ietekmi var ņemt vērā, to novērtējot tikai LESD 101. panta 3. punkta kontekstā". Vispārējā tiesa ir paskaidrojusi, ka LESD 101. panta 1. punktā nav ietverts "*règle de raison*", kas ļautu izvērtēt nolīguma pozitīvo un negatīvo iedarbību uz konkurenci, lai noteiktu, vai šis nolīgums ir kvalificējams kā "konkurences ierobežojums".

[41] Ģenerāladvokāta M. Bobeka [*M. Bobek*] secinājumi lietā *Budapest Bank* u.c. (C-228/18, EU:C:2019:678, 45. punkts).

[42] Turpat, 49. punkts.

[43] Skat., piemēram, spriedumu, 2004. gada 7. janvāris, *Aalborg Portland* u.c./Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6, 335. punkts).

[44] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2015. gada 19. marts, *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe*/Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 127. punkts un tajā minētā judikatūra).

92. Tomēr nesenajā judikatūrā šāda nostāja ir atspēkota. Konkrēti, kā Tiesa ir precizējusi lietā *UK Generics*, ja šā nolīguma puses atsaucas uz tam piemītošo konkurenci veicinošo ietekmi, šī ietekme kā šā nolīguma konteksta elementi pienācīgi ir jāņem vērā LESD 101. panta 1. punktā minētās kvalifikācijas par "ierobežojumu mērķa dēļ" nolūkā, ciktāl tā var atspēkot vispārējo vērtējumu par attiecīgo saskaņoto darbību pietiekamu kaitīguma pakāpi attiecībā uz konkurenci [45].

93. Tiesa ir skaidrojusi, ka nolīguma iespējamās konkurenci veicinošās ietekmes izvērtēšana nav saprātīguma prasība, bet ka tās mērķis ir tikai novērtēt saskaņoto darbību objektīvo smagumu. Proti, ja attiecīgie uzņēmumi pierāda, ka šīs sekas ir atbilstīgas, konkrēti, raksturīgas attiecīgajam līgumam, un ir pietiekami būtiskas, tas liek "saprātīgi šaubīties par attiecīgā līguma [..] pietiekami kaitīgo raksturu attiecībā uz konkurenci un tādējādi par tā pretkonkurences mērķi" [46].

94. Ir pilnīgi skaidrs, ka Vispārējā tiesa šādu vērtējumu neveica, jo tā tikai pārbaudīja, vai informācijas apmaiņu par mediāncenām var pamatot saskaņā ar tiesību doktrīnu par "aksesuāru ierobežojumu". Tomēr šī doktrīna ir saistīta ar cita veida izvērtējumu, kura nolūks ir pārbaudīt, vai daži līguma pušu rīcības ierobežojumi, kas nav līguma priekšmets, var būt attaisnojami, pat ja tie ierobežo konkurenci, jo tie ir tieši saistīti ar konkurenci neierobežojoša līguma īstenošanu un ir tam nepieciešami [47].

95. No tā izriet, ka pārsūdzētajā spriedumā šajā jautājumā ir pieļauta kļūda tiesību piemērošanā, jo Vispārējā tiesa ir pieņēmusi nepareizu tiesisko regulējumu, lai izvērtētu un pēc tam noraidītu apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentus.

96. Tādējādi secinu, ka otrais apelācijas sūdzības pamats ir noraidāms, savukārt trešais apelācijas sūdzības pamats ir apmierināms.

C. Par ceturto, piekto un sesto apelācijas sūdzības pamatu – vienots un turpināts pārkāpums

97. Ceturtais, piektais un sestais apelācijas pamats attiecas uz Vispārējās tiesas atzinumu, ka apelācijas sūdzības iesniedzējas piedalījās "vienotā un turpinātā pārkāpumā".

1. Lietas dalībnieku argumenti

98. Apelācijas sūdzības iesniedzējas, kuras atbalsta personas, kas iestājušās lietā, apgalvo, ka atzinums par viņu līdzdalību vienotā un turpinātā pārkāpumā ir balstīts uz vairākām kļūdām.

99. Vispirms ar ceturto pamatu apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Vispārējā tiesa acīmredzami sagrozīja faktus un pierādījumus attiecībā uz 2007. gada 12. februāra pārrunām. Apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka minētajā dienā notika divas atsevišķas un savstarpēji nesaistītas šo pašu darbinieku, kas veic tirdzniecības darījumus, pārrunas. Tomēr, pretēji tam, kas ir norādīts pārsūdzētajā spriedumā, pirmās pārrunas nebija saistītas ar *Euribor* manipulāciju. Tikai otrās pārrunas – kā to apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzējas – attiecās uz 2007. gada 19. martā plānoto *Euribor* manipulāciju.

[45] Spriedums, 2020. gada 30. janvāris, *Generics (UK)* u.c. (C-307/18, EU:C:2020:52, 103. punkts).

[46] Turpat, 104.–107. punkts.

[47] Skat., piem., spriedumu, 2014. gada 11. septembris, *MasterCard* u.c./Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, 89.–91. punkts un tajos minētā judikatūra).

100. Apelācijas sūdzības iesniedzējas piebilst, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi līdzīgu kļūdu attiecībā uz 2007. gada 16. februārī notikušajām pārrunām. Arī šajā dienā darbiniekiem, kas veic tirdzniecības darījumus, bija divas atšķirīgas pārrunas. Tikai pirmās pārrunas attiecās uz mediāncenām, savukārt otrās pārrunas bija par vienu iepriekš notikušu darījumu. Tādējādi Vispārējā tiesa – kā apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzējas – ir sagrozījusi pierādījumus, nosaucot otrās pārrunas par "tādu pašu rīcību" kā iepriekšējo. Tās uzskata, ka pirmās pārrunas nebija nekāds LESD 101. panta 1. punkta pārkāpums.

101. Turklāt ar piekto pamatu apelācijas sūdzības iesniedzējas pārmet Vispārējai tiesai, ka tā pārsūdzētā sprieduma 214.–229. punktā ir secinājusi, ka apstrīdētajā lēmumā konstatētajām dažādajām darbībām bijis viens mērķis. Tās uzskata, ka Vispārējā tiesa šo secinājumu ir balstījusi uz vairākiem kļūdainiem vērtējumiem.

102. Visbeidzot, ar sesto apelācijas pamatu apelācijas sūdzības iesniedzējas kritizē Vispārējas tiesas secinājumu pārsūdzētā sprieduma 255.–262. punktā, ka *HSBC* apzinājās, ka piedalās vienotā un turpinātā pārkāpumā, kas ietver ne tikai 2007. gada 19. marta manipulāciju, bet arī 2007. gada 19. un 27. martā notikušās pārrunas par iespēju atkārtot šo manipulāciju. Apelācijas sūdzības iesniedzējas uzskata, ka šajā saistībā pārsūdzētajā spriedumā ir pārsniegti apstrīdētajā lēmumā ietvertie atzinumi.

103. Komisija uzskata, ka ceturtais, piektais un sestais apelācijas sūdzības pamats ir nepieņemami vai neefektīvi un katrā ziņā nepamatoti.

104. Attiecībā uz apelācijas sūdzības ceturto pamatu Komisija uzskata, ka Vispārējā tiesa ir pareizi novērtējusi 2007. gada 12. un 16. februāra pārrunu priekšmetu. Tā uzskata, ka *HSBC* mākslīgi mēģina sadalīt šīs sarunas atsevišķās pārrunās par atšķirīgām tēmām. Komisija piebilst, ka šis apelācijas sūdzības pamats katrā ziņā nav efektīvs, jo, pat ja tiktu apmierināti apelācijas sūdzības iesniedzēju argumenti, Vispārējās tiesas atzinumi, ka laikposmā no 2007. gada 12. februāra līdz 27. martam notikušās pārrunas ir vērstas pret konkurenci, būtu pareizi.

105. Komisija arī apgalvo, ka Vispārējā tiesa nav pieļāvusi kļūdu, piekrizdama tās izvērtējumam par to, ka dažādajām apstrīdētajā lēmumā identificētajām darbībām bijis vienots mērķis. Šis mērķis ir izskaidrots apstrīdētā lēmuma 445. apsvērumā, un pārsūdzētajā spriedumā tas nav apšaubīts: "[tādas] naudas plūsmas [samazināšana], [kas aizliegtās vienošanās dalībniekiem] būtu jāmaksā (vai tās, ko tie saņemtu, [palielināšana]) un līdz ar to portfelī iekļauto *EIRD* vērtības [pieaugums], nelabvēlīgi ietekmējot šo *EIRD* darījumu partnerus". Komisija piebilst, ka katrā ziņā apelācijas sūdzības iesniedzēju argumenti šajā jautājumā ir nepieņemami, jo tie tikai apstrīd dažus Vispārējās tiesas veiktos faktu vērtējumus.

106. Turklāt apelācijas sūdzības sestais pamats, pēc Komisijas domām, ir gan nepieņemams, gan nepamatots. Tā apgalvo, ka arī šajā jautājumā apelācijas sūdzības iesniedzējas nepiekrīt tam, kā Vispārējā tiesa ir novērtējusi faktus un pierādījumus par to, ka *HSBC* ir zinājusi par citu banku līdzdalību attiecīgajās darbībās. Jebkurā gadījumā Komisija apgalvo, ka Vispārējās tiesas vērtējums ir pareizs un pilnībā atbilst apstrīdētajā lēmumā izdarītajiem atzinumiem.

2. Vērtējums

107. Mani nepārliecina apelācijas sūdzības iesniedzēju un personu, kas iestājušās lietā, izvirzītie argumenti, ar kuriem tās apstrīd Vispārējās tiesas vērtējuma pareizību attiecībā uz *HSBC* līdzdalību vienotā un turpinātā pārkāpumā.

108. Šajā saistībā atgādināšu, ka no LESD 256. panta 1. punkta otrās daļas un Eiropas Savienības Tiesas statūtu 58. panta pirmās daļas izriet, ka principā Vispārējai tiesai ir ekskluzīva kompetence konstatēt faktus un tos izvērtēt. Tikai tad, ja ir skaidri sagrozīta Vispārējai tiesai iesniegto pierādījumu jēga, šo tiesību jautājumu kā tādu pārbauda Tiesa [48].

109. Apelācijas sūdzības iesniedzējas uz pierādījumu skaidras jēgas sagrozīšanu atsaucas tikai ceturtā apelācijas pamata kontekstā. Attiecībā uz piekto un sesto apelācijas pamatu šāds apgalvojums nav izvirzīts, lai gan šie pamati nerada nekādu reālu tiesību jautājumu.

110. Apelācijas sūdzības iesniedzējas un personas, kas iestājušās lietā, nepārmet Vispārējai tiesai to, kā tā interpretē "vienota un turpināta" pārkāpuma jēdzienu (vai to veidojošo elementu, piemēram, "vienotais mērķis"), un kopumā neapšauba arī apstrīdētajā spriedumā piemēroto tiesisko regulējumu. Būtībā tās apstrīd Vispārējās tiesas konkrētus atzinumus attiecībā uz darbinieku, kas veic tirdzniecības darījumus, pārrunu priekšmetu, raksturu un kontekstu.

111. Tādējādi, kā to pareizi norādīja Komisija, apelācijas sūdzības iesniedzējas un personas, kas iestājušās lietā, *de facto* lūdz Tiesu no jauna izvērtēt faktus un pierādījumus attiecībā uz to, vai apelācijas sūdzības iesniedzējas ir piedalījušās vienotā un turpinātā pārkāpumā. Tomēr tas ir nepieņemami apelācijas procesā.

112. Līdz ar to piektais un sestais apelācijas sūdzības pamats ir jāatzīst par nepieņemamiem. Turklāt attiecībā uz ceturto apelācijas sūdzības pamatu uzskatu, ka tas ir jānoraida kā nepamatots.

113. Šajā sakarā vēlos norādīt, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru lietas materiālu dokumentos ir jābūt skaidri redzamam sagrozījumam, bez vajadzības no jauna veikt faktu un pierādījumu izvērtēšanu [49]. Izvirzīt pierādījumu interpretāciju, kas atšķiras no Vispārējās tiesas sniegtās interpretācijas, nav pietiekami, lai pierādītu, ka šis pierādījums sagrozīts [50].

114. Šajā lietā, pieļauju, noteikt 2007. gada 12. un 16. februāra pārrunu "patieso" saturu un būtību nav viegls uzdevums. Tam ir nepieciešams atšifrēt ziņas, ko viens otram rakstīja darbinieki, kas veic tirdzniecības darījumus, un jāņem vērā, ka šie darbinieki starplaikos starp ziņu sūtīšanu runāja arī pa tālruni.

115. Apelācijas sūdzības iesniedzējas šīm pārrunām piedāvā skaidrojumu, kas atšķiras no Vispārējās tiesas pieņemtā skaidrojuma. Tomēr nekādi nešķiet, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju izklāsts būtu ticamāks vai iespējamāks par Vispārējās tiesas izklāstu, nemaz nerunājot par to, ka, lai pierādītu sagrozīšanu, apelācijas sūdzības iesniedzēju izklāstam ir jābūt tādam, lai varētu konstatēt būtisku kļūdu Vispārējās tiesas veiktajā faktu un pierādījumu novērtējumā.

116. Manuprāt, ņemot vērā iepriekš izklāstīto, ceturtais, piektais un sestais apelācijas sūdzības pamats ir jānoraida.

[48] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 28. janvāris, *Qualcomm* un *Qualcomm Europe*/Komisija (C-466/19 P, EU:C:2021:76, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

[49] Skat. spriedumu, 2017. gada 4. aprīlis, Ombuds/*Staelen* (C-337/15 P, EU:C:2017:256, 83. punkts un tajā minētā judikatūra).

[50] Skat. spriedumu, 2018. gada 25. jūlijs, *QuaMa Quality Management*/*EUIPO* (C-139/17 P, nav publicēts, EU:C:2018:608, 35. punkts un tajā minētā judikatūra).

VI. Vērtējuma sekas

117. Šajos secinājumos esmu nonācis pie atziņas, ka var apstiprināt pirmo un trešo apelācijas sūdzības pamatu.

118. Tomēr saskaņā ar pastāvīgo judikatūru, ja Vispārējās tiesas nolēmuma motīvu daļā atklājas Savienības tiesību pārkāpums, bet tā rezolutīvā daļa, šķiet, ir balstīta uz citu tiesisko pamatojumu, šāds pārkāpums nevar būt pamats šā nolēmuma atcelšanai un ir jāveic argumentu aizstāšana [51]. Šādos gadījumos apelācijas sūdzība ir jānoraida [52].

119. Turpmāk paskaidroto iemeslu dēļ tas tā ir arī šajā gadījumā.

A. Tiesības uz labu pārvaldību, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību

120. Vispirms jāatgādina, ka tiesības uz labu pārvaldību ir nostiprinātas Hartas 41. pantā, saskaņā ar kuru "ikvienai personai ir tiesības uz *objektīvu*, godīgu un pieņemamā termiņā veiktu jautājumu izskatīšanu Savienības iestādēs un struktūrās" [53]. Vispārējā tiesa pārsūdzētajā spriedumā jau norādīja, ka šī prasība ievērot objektivitāti ietver, pirmkārt, *subjektīvo* objektivitāti tādā nozīmē, ka nevienam ieinteresētās struktūras darbiniekam, kas ir atbildīgs par lietu, nedrīkst pastāvēt aizspriedumi vai personīgs pieņēmums, un *objektīvo* objektivitāti, atbilstoši kurai attiecīgajai iestādei ir jāsniedz pietiekamas garantijas, lai varētu tikt izslēgtas jebkādas leģitīmas šaubas par tās neitralitāti [54].

121. Savukārt nevainīguma prezumpcijas princips ir noteikts Hartas 48. pantā, kurā, atkārtojot ECPAK 6. panta 2. punktu, ir paredzēts, ka "ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu". Ir vispāratzīts, ka, ņemot vērā attiecīgo pārkāpumu raksturu un no tiem izrietošo sankciju raksturu un smaguma pakāpi, šis princips ir piemērojams arī procesos par uzņēmumiem piemērojamo konkurences tiesību normu pārkāpumiem, kuru rezultātā var tikt uzlikti naudas sodi un kavējuma naudas [55].

122. Visbeidzot, Tiesa ir konsekventi norādījusi, ka tiesību uz aizstāvību ievērošanas princips ir Savienības tiesību pamatprincips. Šis princips tiktu pārkāpts, ja tiesas nolēmums tiktu pamatots ar faktiem un dokumentiem, ar kuriem paši lietas dalībnieki vai viens no viņiem nav varējuši iepazīties un par kuriem viņi līdz ar to nav varējuši izteikt savu viedokli [56].

123. Apelācijas sūdzības iesniedzējas, ko atbalsta personas, kas iestājušās lietā, apgalvo, ka Komisija ir būtībā divējādi pārkāpusi šīs tiesības. Pirmkārt, apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Komisija ir rīkojusies atbilstoši pakāpeniskajai hibrīdprocedūrai un pieņēmusi lēmumu par izlīgumu, ar kuru *HSBC* tika atzīta *de facto* par atbildīgu par LESD 101. panta

[51] Skat. nesenāku spriedumu, 2021. gada 11. novembris, *Autostrada Wielkopolska*/Komisija un Polija (C-933/19 P, EU:C:2021:905, 58. punkts un tajā minētā judikatūra).

[52] Skat. spriedumu, 2020. gada 22. septembris, Austrija/Komisija (C-594/18 P, EU:C:2020:742, 47. punkts un tajā minētā judikatūra).

[53] Skat. tā 1. punktu (mans izcēlums).

[54] Skat. sprieduma 286. punktu ar atsaucēm uz Tiesas judikatūru.

[55] Skat. citastarp spriedumu, 2012. gada 22. novembris, *E.ON Energie*/Komisija (C-89/11 P, EU:C:2012:738, 73. punkts un tajā minētā judikatūra).

[56] Skat., piemēram, spriedumu, 2014. gada 12. novembris, *Guardian Industries* un *Guardian Europe*/Komisija (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 30. punkts un tajā minētā judikatūra).

pārkāpumu. Otrkārt, apelācijas sūdzības iesniedzējas sūdzas par vairākiem paziņojumiem, ko toreizējais komisārs, kas atbild par konkurences politiku, izteica pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas.

124. Manuprāt, neviens no šiem argumentiem nav pārliecinošs. Tūlīt paskaidrošu, ka šie principi un tiesības netika pārkāpti. Jebkurā gadījumā apelācijas sūdzības iesniedzējas nav norādījušas nevienu elementu, kas varētu liecināt, ka apstrīdētais lēmums būtu bijis citāds, ja apgalvotie pārkāpumi nebūtu notikuši.

1. Hibrīdprocedūra

125. Būtībā apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo – apstiprinot pakāpenisku hibrīdprocedūru, Komisija neatgriezeniski aizskāra to stāvokli vēl pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas. Lai gan lēmums par izlīgumu nebija adresēts šīm personām, tajā bija vairākas un nevajadzīgas atsauces uz *HSBC*, tādējādi *HSBC* atbildība *de facto* jau bija noteikta.

126. Apelācijas sūdzības iesniedzēju argumenti mani nepārliecina.

127. Vispirms ir jāatgādina, ka Tiesa jau iepriekš ir konstatējusi, ka nekas neliedz Komisijai attiecībā uz dažādiem aizliegtas vienošanās dalībniekiem izmantot *pakāpenisku* hibrīdprocedūru [57]. Prasība Komisijai vienlaikus pieņemt gan lēmumu par izlīgumu, gan saistītos parastos lēmumus būtu pretrunā izlīguma procedūras mērķim, proti, vienkāršot un paātrināt administratīvo procesu, kā arī samazināt prasību skaitu Eiropas Savienības Tiesā, lai tādējādi ļautu Komisijai izskatīt vairāk lietu, izmantojot vienus un tos pašus resursus [58].

128. Tomēr *Crédit Agricole* apgalvo, ka Komisijai tas būtu jādara, *ja* nav pietiekamu garantiju, ka saistībā ar pakāpenisko hibrīdprocedūru tiks ievērota izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku nevainīguma prezumpcija.

129. Lai gan teorētiski varētu piekrist šādai hipotēzei, ir grūti iedomāties, kādos apstākļos praksē Komisijas lēmuma par izlīgumu pieņemšana – pat tad, ja tiktu pieņemti visi iespējamie drošības un piesardzības pasākumi – neizbēgami radītu situāciju, ka tiek noteikta izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku atbildība.

130. Patiešām, kā Vispārējā tiesa nesen pieņemtā lēmumā pareizi norādīja Regulas Nr. 1/2003 noteikumu reglamentētās procedūras kontekstā, gan attiecīgie uzņēmumi, gan Komisija attiecībā uz iepriekšēju izlīguma procedūru atrodas *tabula rasa* situācijā, proti, atbildība vēl ir jānosaka. Šajā procedūrā Komisijai ir saistošs vienīgi paziņojums par iebildumiem, kas adresēts attiecīgajiem uzņēmumiem, un – diez vai ir jānorāda – Komisijai ir jānodrošina šiem uzņēmumiem visas iespējas tikt uzklausītiem, pienācīgi ņemot vērā to sniegtos tiesiskos un faktiskos apstākļus [59].

131. Lai arī Komisija lēmumā par izlīgumu ir izdarījusi atšķirīgus faktiskos un tiesiskos atzinumus, tas neliedz turpmākajā parastajā lēmumā tai pieņemt atšķirīgu secinājumu, ja tai ir iesniegti jauni argumenti vai jauni pierādījumi. Citiem vārdiem sakot, turpmākajā lēmumā Komisija nevar vienkārši atsaukties uz atzinumiem, kas izdarīti lēmumā par izlīgumu. Visiem

[57] Skat. it īpaši spriedumu *Pometon* (63. punkts).

[58] Skat. spriedumu, 2015. gada 20. maijs, *Timab Industries* un *CFPR*/Komisija (T-456/10, EU:T:2015:296, 60. punkts).

[59] Spriedums, 2022. gada 2. februāris, *Scania* u.c./Komisija (T-799/17, EU:T:2022:48, 129. punkts).

lēmumiem, ko Komisija pieņem, pamatojoties uz Regulas Nr. 1/2003 noteikumiem, principā ir jābūt autonomiem lēmumiem, kuros tiek pienācīgi un neatkarīgi attaisnoti un pamatoti iestāžu secinājumi [60].

132. Pievēršoties tagad apelācijas sūdzības iesniedzēju galvenajam argumentam, uzreiz ir jānorāda, ka nesaskatu, kā lēmumā par izlīgumu iekļautās atsauces uz *HSBC* varētu uzskatīt par tādām, kas neatgriezeniski kaitē apelācijas sūdzības iesniedzēju stāvoklim paralēlajā procedūrā.

133. *Formāli* lietas dalībnieki ir vienisprātis, ka lēmums par izlīgumu nav paredzēts un nevar radīt nekādas tiesiskās sekas, vismaz tieši, attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējām, jo tās nav šā lēmuma adresātes [61] un nav minētas tā rezolutīvajā daļā.

134. Turklāt lēmuma par izlīgumu 3. apsvērumā ir nepārprotami norādīts, ka šis lēmums ir balstīts tikai uz faktiem, kurus ir atzinuši izlīgumā iesaistītie lietas dalībnieki, un ka tas "neparedz izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku atbildību par jebkādu līdzdalību Savienības konkurences tiesību pārkāpumā šajā lietā". Šajā apsvērumā ir iekļauta arī zemsvītras piezīme (4. zemsvītras piezīme), kurā ir norādīts, ka šajā lēmumā minētā "izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku rīcība tiek izmantota vienīgi, lai noteiktu izlīgumā iesaistīto lietas dalībnieku atbildību [..]".

135. Taisnību sakot, ar šādām "atrunām" vien nevar izslēgt iespēju, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvotais pārkāpums nav bijis, jo, kā izriet no sprieduma *Pometon*, lēmumā par izlīgumu Komisijai būtu jāizvairās sniegt vairāk informācijas, nekā nepieciešams, lai novērtētu to uzņēmumu juridisko atbildību, kuri nepiedalās šajā procedūrā. Turklāt lēmumu par izlīgumu pamatojums būtu jāformulē tā, lai izvairītos no iespējama priekšlaicīga vērtējuma par izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku vainu, attiecībā uz kuriem ir jāveic atsevišķas procedūras.

136. Tādēļ lēmums par izlīgumu šajā lietā ir jāpārbauda pilnībā, lai pārliecinātos, vai, neraugoties uz šo secinājumu 133. un 134. punktā minētajiem elementiem, lēmumā ietvertās atsauces uz *HSBC* var *de facto* saprast kā priekšlaicīgu izteikumu par tās vainu. Citiem vārdiem sakot, vai, izmantojot apelācijas sūdzības iesniedzēju prasības pieteikumā lietotos izteicienus, lēmums par izlīgumu "izkristalizē" *HSBC* stāvokli tādā mērā, ka šo aspektu nevar "labot" turpmākajā procesā?

137. Šajā saistībā apelācijas sūdzības iesniedzējas nepiekrīt termina "lietas dalībnieki" definīcijai, ko Komisija sniedza lēmuma par izlīgumu 4. zemsvītras piezīmē, proti, ka tie ir "visi uzņēmumi, uz kuriem attiecas tiesvedība", tādējādi ietverot arī izlīgumā neiesaistītos lietas dalībniekus. Pēc tam Komisija aprakstīja attiecīgās darbības (lēmuma par izlīgumu 4. iedaļā) un piedēvēja to "lietas dalībniekiem" [62]. Šajā kontekstā Komisija atsaucās arī uz divpusējiem kontaktiem starp *Barclays* un, citastarp, *HSBC* [63]. Turklāt, izvērtējot attiecīgo darbību ierobežojošo raksturu, lēmumā par izlīgumu ir atsauce uz tā 4. iedaļā aprakstītajām darbībām.

138. Tomēr neviena no šīm atsaucēm, atsevišķi vai kopā ņemot, nešķiet problemātiska.

[60] Pēc analoģijas skat. ģenerāladvokāta M. Bobeka secinājumus lietā *Glencore Agriculture Hungary* (C-189/18, EU:C:2019:462, 42. un 48. punkts).

[61] Skat. it īpaši lēmuma par izlīgumu 1. un 2. apsvērumu.

[62] 32. apsvērums.

[63] 36. apsvērums.

139. Pirmkārt, lēmumā par izlīgumu ir samērā nedaudz atsauču uz izlīgumā neiesaistītajiem lietas dalībniekiem, un neviena no tām nav iekļauta lēmuma "juridiskā vērtējuma" daļā [64]. Otrkārt, un, kas ir vēl svarīgāk, visas šīs atsauces ir aprakstošas un neietver – tieši vai netieši – *HSBC* tiesiskā stāvokļa vērtējumu.

140. Jāatzīst, ka lēmuma par izlīgumu juridiskā vērtējuma daļā Komisija izdara dažas savstarpējas atsauces uz lēmuma aprakstošo daļu, kurā *HSBC* ir tieši vai netieši minēta.

141. Tomēr, tā kā izlīgumā iesaistīto lietas dalībnieku rīcība, kas ir pieņemtā lēmuma par izlīgumu priekšmets, ietvēra kontaktus ar izlīgumā neiesaistītajiem lietas dalībniekiem un šie kontakti ir visai svarīgi lēmuma pieņemšanai, nevarēja gaidīt, ka Komisija šo informāciju neiekļaus. *HSBC* intereses šajā sakarā ir jālīdzsvaro ar Komisijas pienākumu pieņemt pēc iespējas pilnīgāku un pārredzamāku lēmumu, kas ietver pietiekamu faktisko un juridisko pamatojumu. Tādējādi šīs atsauces ir "objektīvi nepieciešamas", lai noteiktu izlīgumā iesaistīto lietas dalībnieku atbildību sprieduma *Pometon* izpratnē.

142. Tādēļ šķiet, ka *lēmumā par izlīgumu* nav slēpti vai nejauši vērtēta *HSBC* atbildība. Minētajā lēmumā nav arī nekādu šķietami nevajadzīgu vai lieku atsauču uz *HSBC*.

143. *Apstrīdētā lēmuma* pārbaude apstiprina šo manu secinājumu. Atkal jau – atsauces uz lēmumu par izlīgumu ir sniegtas tikai apstrīdētā lēmuma aprakstošajās daļās. Attiecīgās rīcības juridiskais vērtējums un izlīgumā neiesaistīto lietas dalībnieku atbildība šajā sakarā ir sniegti, balstoties uz neatkarīgu izvērtējumu, kas nevienā punktā nav balstīts uz lēmumā par izlīgumu sniegtajiem atzinumiem. Viss vērtējums ir veikts *ex novo*, ņemot vērā apstrīdētā lēmuma adresāta iesniegtos argumentus un pierādījumus. Līdz ar to Komisijas atzinumi ir neatkarīgi attaisnoti un pamatoti.

144. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, nesaskatu nevienu pārliecinošu argumentu, kas liktu secināt, ka lēmumā par izlīgumu *de jure* vai *de facto* ir noteikta apelācijas sūdzības iesniedzēju atbildība un ka Komisija praktiski nespētu mainīt savus atzinumus turpmākajā lēmumā. Tādējādi argumenti, kuros tiek apgalvots, ka ir pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips saistībā ar pakāpeniskās hibrīdprocedūras apstiprināšanu, ir jānoraida.

2. Komisāra paziņojumi

145. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru nevainīguma prezumpcijas princips, pirmkārt un galvenokārt, paredz, ka, pildot savus pienākumus, tiesas locekļi nedrīkst sākt iztiesāšanu ar iepriekšizveidotu uzskatu, ka apsūdzētais ir veicis nodarījumu, par kuru celta apsūdzība, un ka pierādīšanas pienākums ir apsūdzības pusei, un jebkādas šaubas šajā ziņā ir par labu apsūdzētajam [65].

[64] 42.–109. apsvērums.

[65] Skat., piemēram, ECT spriedumu, 1988. gada 6. decembris, *Barberà, Messegué un Jabardo* pret Spāniju (CE:ECHR:1988:1206JUD001059083, 77. punkts).

146. Turklāt saskaņā ar konsekventu ECT judikatūras virzienu nevainīguma prezumpcijas princips liedz valsts iestādēm priekšlaicīgi paust viedokli, ka persona, kas apsūdzēta noziedzīgā nodarījumā, ir vainīga, pirms tas ir pierādīts saskaņā ar likumu. Šādi izteicieni faktiski var veicināt sabiedrībā pārliecību par attiecīgās personas vainu, tādējādi ietekmējot viņa vai viņas reputāciju un godu, un traucēt kompetentajām iestādēm šo jautājumu izvērtēt skaidri un objektīvi [66].

147. Attiecīgās valsts iestādes ir ne tikai tiesneši, bet arī citas valsts amatpersonas (piemēram, izmeklēšanas iestādes un citi valsts pārstāvji) [67]. Tomēr pēdējo minēto personu paziņojumi netiek pārbaudīti tik stingri kā tiesu iestāžu paziņojumi [68].

148. Turklāt ECT ir konstatējusi, ka, ņemot vērā vārda brīvību – un, gribētu piebilst, publiskās pārvaldes atklātības un pārredzamības prasības [69] –, nevainīguma prezumpcijas principu nevar interpretēt tādējādi, ka tas liedz publiskās pārvaldes iestādēm informēt sabiedrību par notiekošo izmeklēšanu. Tas tā ir ar nosacījumu, ka iestādes to dara ar nepieciešamo apdomību un piesardzību [70].

149. Judikatūrā tiek konsekventi nošķirti, no vienas puses, paziņojumi par to, ka persona tiek tikai *turēta aizdomās* par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un, no otras puses, skaidri paziņojumi, ka persona, ja nav galīgi notiesāta, faktiski ir izdarījusi attiecīgo noziegumu. Pirmo minēto paziņojumu parasti uzskata par leģitīmu, savukārt otrais minētais ir nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpums [71].

150. Šajā saistībā acīmredzami izšķiroša loma ir tam, kādus formulējumus iestādes izmanto savos paziņojumos [72]. Tomēr svarīgākais, jo īpaši "robežsituācijās", ir iestāžu paziņojumu *patiesā būtība*, nevis to burtiskā forma [73].

151. Noteiktos apstākļos dažu neveiksmīgu izteicienu lietošana, kas varētu būt kritizējama, kā to atzina ECT, nav izšķiroša attiecībā uz iespējamiem nevainīguma prezumpcijas pārkāpumiem [74]. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru tas, vai publiskās pārvaldes iestādes paziņojums ir nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpums, patiešām ir jārisina saistībā ar *konkrētajiem apstākļiem*, kādos šis paziņojums ir sniegts [75].

152. Ņemot to visu vērā, vai 2012. un 2014. gadā toreizējā komisāra izteikumu dēļ attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējām tika pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips?

153. Lai gan zināmā mērā piekrītu apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentiem, uzskatu, ka šāda pārkāpuma nav bijis.

66 Skat. ECT spriedumu, 2008. gada 24. aprīlis, *Ismoilov* u.c. pret Krieviju (CE:ECHR:2008:0424JUD000294706, 161. punkts un tajā minētā judikatūra).

67 Skat., piemēram, ECT spriedumu, 1995. gada 10. februāris, *Allenet de Ribemont* pret Franciju (CE:ECHR:1995:0210JUD001517589, 35. punkts).

68 Skat. it īpaši ECT spriedumu, 2006. gada 21. septembris, *Pandy* pret Beļģiju (CE:ECHR:2006:0921JUD001358302, 43. punkts).

69 Skat. it īpaši LES 10. panta 3. punktu un 11. panta 2. punktu.

70 Skat. ECT spriedumu, 1995. gada 10. februāris, *Allenet de Ribemont* pret Franciju (CE:ECHR:1995:0210JUD001517589, 38. punkts).

71 Skat. kā vienu no daudziem ECT spriedumu, 2015. gada 12. novembris, *El Kaada* pret Vāciju (CE:ECHR:2015:1112JUD000213010, 54. punkts).

72 Skat., piemēram, ECT spriedumu, 2014. gada 27. marts, *Müller* pret Vāciju (CE:ECHR:2014:0327JUD005496308, 46. punkts).

73 Skat., piemēram, ECT spriedumu, 2002. gada 28. novembris, Lavents pret Latviju (CE:ECHR:2002:1128JUD005844200, 126. punkts).

74 Skat. ECT spriedumu, 2014. gada 27. februāris, *Karaman* pret Vāciju (CE:ECHR:2014:0227JUD001710310, 63. punkts un tajā minētā judikatūra).

75 Skat. ECT spriedumu, 2004. gada 28. oktobris, Y.B. u.c. pret Turciju (CE:ECHR:2004:1028JUD004817399, 44. punkts) un 2011. gada 24. maijs, *Konstas* pret Grieķiju (CE:ECHR:2011:0524JUD005346607, 33. punkts).

154. Vispirms ir jānorāda, ka toreizējais komisārs bija administratīvas iestādes (Komisijas) loceklis, kas šajā lietā darbojās kā izmeklēšanas iestāde. Tādējādi viņa paziņojumiem piemērojamais standarts nav tik augsts, kāds tas būtu bijis, ja komisārs būtu bijis tiesu iestādes loceklis.

155. Tomēr ir jāatzīst, ka šie paziņojumi, ņemot vērā tajos lietotos vārdus un to pasniegšanas veidu, ir uz robežas starp paziņojumiem vienkārši par aizdomām un priekšlaicīgiem paziņojumiem par vainu. Ņemot vērā vairākus elementus, tomēr uzskatu, ka šie izteikumi ir neveiksmīgi, bet relatīvi "nekaitīgi".

156. Pirmkārt, saistībā ar attiecīgo paziņojumu *saturu* vairāki izteikumi patiešām bija divdomīgi un dažus no tiem daļa auditorijas varēja uztvert kā mājienu, ka (daži vai visi) uzņēmumi, pret kuriem uzsākta izmeklēšana, iespējams, ir izdarījuši Savienības konkurences noteikumu pārkāpumu [76]. Tomēr nevar noliegt, ka šie paziņojumi bija diezgan nekonkrēti un vispārīgi, un daudz netrūka, lai tajos tiktu atzīta izmeklēto uzņēmumu vainojamība. Šajos paziņojumos arī netika izmantoti aizskaroši vai dzēlīgi izteicieni par uzņēmumiem, pret kuriem sākta izmeklēšana. Tajos arī nebija norādīts konkrēti viens vai vairāki uzņēmumi, netika sniegtas kādas konkrētas ziņas, kas ļautu identificēt vienu vai vairākus konkrētus uzņēmumus, un netika atklāta nekāda konfidenciāla informācija vai komercnoslēpums, kas varētu kaitēt šiem uzņēmumiem.

157. Otrkārt, attiecībā uz *kontekstu*, kādā tika izteikti attiecīgie paziņojumi, šķiet, ka īpaši svarīgi ir "kur", "kāpēc" un "kad". Šie paziņojumi tika izdarīti attiecīgi i) Eiropas Parlamentā, ii) Francijas Senātā un iii) intervijā specializētajai presei. Attiecīgo paziņojumu mērķis bija *informēt* citas (ES vai valsts) iestādes un attiecīgo nozaru uzņēmējus par notiekošās izmeklēšanas statusu. Tā kā pasaule joprojām atgūstas no 2007.–2008. gada finanšu krīzes postošajām sekām (kuras cēloņi meklējami vairāku pasaules finanšu iestāžu neapdomīgā rīcībā) un Eiropas Savienībā notiek nozīmīga finanšu pakalpojumu nozares reforma, šāda informācija neapšaubāmi radīja lielu sabiedrības interesi. Turklāt šie paziņojumi tika izteikti pēc tam, kad jau bija publiskota informācija par to, ka tiek veikta izmeklēšana *EIRDs* nozarē [77].

158. Treškārt, saistībā ar attiecīgo paziņojumu iespējamām *sekām* nesaskatu – un apelācijas sūdzības iesniedzējas arī nav centušās sīkāk paskaidrot –, kā šie paziņojumi varēja ietekmēt apelācijas sūdzības iesniedzēju reputāciju un godu vai kaitēt Komisijai veikt skaidru un objektīvu lietas izvērtējumu [78].

159. Proti, apelācijas sūdzības iesniedzējas neapstrīd, ka i) administratīvā procesa kontekstā tām bija visas Savienības tiesiskajā regulējumā paredzētās procesuālās garantijas, ii) gan lēmums par izlīgumu, gan apstrīdētais lēmums ir Komisijas (proti, komisāru kolēģijas), nevis par konkurences politiku atbildīgā komisāra pieņemti akti un iii) apstrīdētā lēmuma pieņemšanas brīdī persona, kura bija izteikusi attiecīgos paziņojumus, vairs nebija komisārs, kas atbild par konkurences politiku.

160. Ņemot to vērā, šķiet, ka attiecīgie paziņojumi, kas patiešām ir kritizējami, kā norādīja ombuds, tomēr nav tādi un nav tik nopietni, lai šaubītos par to, cik objektīvi Komisija ir veikusi *izmeklēšanu* un izvērtējusi to stāvokli *apstrīdētajā lēmumā*.

[76] Skat. ombuda lēmumu, 1. un 5. lpp.

[77] Skatīt, piemēram, Eiropas Komisijas 2011. gada 19. oktobra paziņojumu presei "*Antitrust: Commission confirms inspections in suspected cartel in the sector of Euro interest rate derivatives*" (MEMO/11/711).

[78] Šajā jautājumā skat. arī ombuda lēmumu, 4. lpp.

161. Jebkurā gadījumā uzskatu – pat ja Tiesa izvērtētu, ka attiecīgie paziņojumi radīja nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu, apelācijas sūdzības iesniedzējas nav norādījušas nevienu elementu, kas liecinātu, ka šie paziņojumi varētu ietekmēt procesa iznākumu.

162. Visbeidzot, vēlos vien piebilst, ka pārējie apelācijas sūdzības iesniedzēju šajā kontekstā izvirzītie apgalvojumi attiecībā uz tiesību uz aizstāvību pārkāpumu nerada nekādus citus apsvērumus papildus jau minētajiem. Tādējādi nav nepieciešams šos apgalvojumus izskatīt atsevišķi.

163. Tādējādi, manuprāt, apelācijas sūdzības iesniedzēju prasījumi attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas principa, tiesību uz labu pārvaldību un tiesību uz aizstāvību pārkāpumiem ir jānoraida.

B. Ierobežojumi mērķa dēļ

164. Būtībā apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo – darbiniekiem, kas veic tirdzniecības darījumus, informācijas apmaiņas rezultātā mazinājās nenoteiktība par mediāncenu līmeni, tādējādi ļaujot tiem noteikt mazāku pieprasījuma un piedāvājuma starpību par labu klientiem, līdz ar to attiecīgajā tirgū pastiprinājās konkurence.

165. Arī šis arguments, manuprāt, nav pārliecinošs. Judikatūra šajā ziņā ir samērā skaidra, tādēļ izvērtējumā izmantošu tikai dažas īsas piezīmes.

166. Vispirms šaubos, vai attiecīgo rīcību, ņemot vērā tās ietekmi, var uzskatīt par *konkurenci veicinošu*. Šajā saistībā vēlos atzīmēt, ka informācija par mediāncenām, vismaz attiecībā uz dažiem atvasinātajiem instrumentiem, parasti ir konfidenciāla un nav publiski pieejama. *HSBC* un *JP Morgan* izmeklēšanas laikā pašas ir apstiprinājušas pārredzamības trūkumu *EIRD* tirgū [79]. Turklāt, un tas ir svarīgi, informācija par mediāncenām ir īpaši nozīmīga attiecībā uz cenu noteikšanu *EIRD* nozarē. Darbiniekam, kas veic tirdzniecības darījumus un zina savu konkurentu mediāncenas, ir labākas iespējas precīzāk noteikt šo konkurentu galīgās pieprasījuma un piedāvājuma cenas [80].

167. Es nesaskatu nevienu konkurenci veicinošu aspektu šajā rīcībā. Konfidenciālas informācijas apmaiņa par mediāncenām neļāva attiecīgajām bankām – minēšu vien dažus konkurenci veicinošas ietekmes piemērus – piedāvāt jaunus vai uzlabotus pakalpojumus, ienākt jaunos tirgos, atvērt tirgu jauniem klientiem vai kopumā uzlabot tirgus darbību vai novērst tā nepilnības. Apmainoties ar attiecīgo informāciju, dažas bankas novērsa nenoteiktību par savu turpmāko cenu noteikšanas rīcību, kas bija izdevīgi bankām, kas bija slepenās vienošanās dalībnieces, un kaitēja tajā neiesaistītajām bankām u.c. [81].

168. Turklāt fakts, ka attiecīgās bankas, iespējams, ir nodevušas daļu priekšrocību saviem klientiem, neizslēdz to, ka attiecīgā rīcība ir vērsta pret konkurenci. Ir vispāratzīts, ka Savienības konkurences tiesību mērķis ir aizsargāt ne tikai patērētāju tiešās intereses, bet arī tirgus

[79] Skatīt apstrīdētā lēmuma 45. un 46. apsvērumu.

[80] Skat. it īpaši apstrīdētā lēmuma 34. apsvērumu.

[81] Šajā nozīmē skat. pārsūdzētā sprieduma 132. punktu, kurā būtībā ir pārņemts apstrīdētā lēmuma 395. apsvērums.

struktūru [82]. Tas nozīmē – ja ir izpildīti LESD 101. un/vai 102. panta attiecīgie nosacījumi, var uzskatīt, ka rīcība, kas spēj ietekmēt arī (vienlīdz efektīvu) konkurentu motivāciju un spēju konkurēt tirgū, ir vērsta pret konkurenci.

169. Tādējādi, lai konstatētu, ka konkrētai rīcībai ir pret konkurenci vērsts mērķis, nav nepieciešams, lai šai rīcībai būtu tūlītēja un tieša saikne ar patēriņa cenu pieaugumu [83]. Pat ja rīcība var izraisīt zināmu attiecīgo produktu vai pakalpojumu cenas samazinājumu, noteiktos apstākļos var uzskatīt, ka tā pēc būtības ir konkurenci ierobežojoša [84].

170. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, uzskatu, ka pamats, kurā apgalvots, ka informācijas apmaiņai par mediāncenām ir bijis konkurenci veicinošs raksturs un ka līdz ar to tā nav kvalificējama par pārkāpumu mērķa dēļ LESD 101. panta izpratnē, ir noraidāms.

VII. Tiesāšanās izdevumi

171. Saskaņā ar Tiesas Reglamenta 138. panta 1. punktu, kas, pamatojoties uz Reglamenta 184. panta 1. punktu, ir piemērojams apelācijas tiesvedībā, lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ja to ir prasījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs.

172. Tā kā Komisija ir prasījusi piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus un tā kā tām spriedums ir nelabvēlīgs, principā būtu jāpiespriež tām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, kas saistīti ar šo apelācijas tiesvedību. Tomēr, ņemot vērā, ka apelācijas sūdzības iesniedzējas ir sekmīgi iebildušas pret vairākām pārsūdzētajā spriedumā ietvertām kļūdām tiesību piemērošanā, uzskatu, ka saskaņā ar Reglamenta 138. panta 3. punktu šķiet pamatoti piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējām un Komisijai segt savus tiesāšanās izdevumus saistībā ar šo apelācijas tiesvedību.

173. Šajā lietā, šķiet, ir pamatoti piemērot arī Reglamenta 140. panta 3. punktu, kurš, pamatojoties uz tā 184. panta 1. punktu, ir piemērojams apelācijas tiesvedībā un saskaņā ar kuru Tiesa var nolemt, ka privātpersonām, kas iestājušās apelācijas tiesvedībā, ir jāsedz savi tiesāšanās izdevumi.

174. Visbeidzot, nesaskatu iemeslu mainīt Vispārējās tiesas lēmumu par tiesāšanās izdevumiem pirmajā instancē.

VIII. Secinājumi

175. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, ierosinu Tiesai:

– noraidīt apelācijas sūdzību;

– piespriest *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc*, *HSBC Continental Europe* (iepriekš *HSBC France*) un Eiropas Komisijai segt savus tiesāšanās izdevumus saistībā ar šo apelācijas tiesvedību.

[82] Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 19. marts, *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe*/Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 125. punkts un tajā minētā judikatūra).

[83] Skat. spriedumu, 2015. gada 19. marts, *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe*/Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 123.–125. punkts un tajos minētā judikatūra).

[84] Spriedums, 2020. gada 30. janvāris, *Generics (UK)* u.c. (C-307/18, EU:C:2020:52, 109. un 110. punkts).

– piespriest *Crédit Agricole SA* un *Crédit Agricole Corporate and Investment Bank*, kā arī *JP Morgan Chase & Co.*, *JP Morgan Chase Bank National Association* un *JP Morgan Services LLP* segt savus tiesāšanās izdevumus saistībā ar šo apelācijas tiesvedību.